

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Кафедра методики викладання іноземних мов
й інформаційно-комунікаційних технологій**

**Кваліфікаційна робота магістра з методики навчання іноземної мови
на тему: «МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В АУДІЮВАННІ З ВИКОРИСТАННЯМ
МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

*Допущено до захисту
«14» листопада 2019 року*

студентки групи СОа КТ 59-18
факультету германської філології
освітньо-професійної програми
«Викладання європейських мов на
основі комбінованих технологій
(англійська мова і друга
західноєвропейська мова)»
за спеціальністю 014.02 Середня освіта
(мова і література: англійська й іспанська)
Коваль Наталії Миколаївни

*В. о. завідувача кафедри
методики викладання іноземних мов
й інформаційно-комунікаційних
технологій*
_____ Черниш В. В.
(підпис) (ПІБ)

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор Черниш В.В.
Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2019

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

АМ – англійська мова

АП – аудіоповідомлення

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗН – зміст навчання

ІКК – іншомовна комунікативна компетентність

ІКТ – інформаційно-комунікативні технології

ІМ – іноземна мова

КА – компетентність в аудіюванні

КМС – кредитно-модульна система

ЛО – лексичні одиниці

МЗН – мультимедійні засоби навчання

МТ – мультимедійні технології

НСК – навчально-стратегічна компетентність

НСКА – навчально-стратегічна компетентність в аудіюванні

ТЗ – технічні засоби

ЗМІСТ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	2
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АУДІЮВАННІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	10
1.1. Цілі та зміст формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні майбутніх учителів англійської мови	10
1.2. Особливості сприйняття англійськомовного аудитивного повідомлення	17
1.3. Роль і місце стратегій під час формування аудитивної компетентності	22
1.4. Характеристика мультимедійних технологій для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні у майбутніх учителів англійської мови.....	29
Висновки до Розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АУДІЮВАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	37
2.1. Критерії відбору навчального матеріалу для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні	37
2.2. Підсистема вправ для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні студентів 3-го курсу.....	45
2.3. Модель організації процесу формування англійськомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів АМ із використанням мультимедійних технологій	62
Висновки до Розділу 2	68
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В	

АУДІЮВАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	70
3.1. Організація та проведення пробного навчання.....	70
3.2. Констатація та аналіз результатів пробного навчання.....	74
3.3. Методичні рекомендації щодо формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні у майбутніх учителів з використанням мультимедійних технологій.....	78
Висновки до Розділу 3.....	82
ВИСНОВКИ.....	83
РЕЗЮМЕ.....	87
SUMMARY.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	Ошибка! Закладка не определена.
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Активний рух наближення України до Європейської системи освіти, формування та удосконалення структури освіти ставлять важливість англійської мови (АМ) на перше місце в сучасному суспільстві. Для досягнення досконалого рівня володіння АМ зміст освіти ставить перед собою завдання інтегрованого розвитку іншомовної комунікативної компетентності (ІКК). Більше того, важливим складником ІКК є аудитивна компетентність людини та її вміння використовувати різноманітні стратегії під час оволодіння компетентності в аудіюванні.

Важливим завданням навчання майбутніх вчителів іноземної мови (ІМ) на сучасному етапі є розвиток та удосконалення аудитивних вмінь, адже аудіювання є однією з передумов успішного формування ІКК. Не менш важливим для майбутніх учителів є вміння використовувати різноманітні стратегії для успішного формування навичок аудіювання. Ці стратегії окреслені змістом навчально – стратегічної компетентності (НСК).

Окрім того, сучасний вчитель повинен бути не лише висококваліфікованим компетентним фахівцем, а й мати вміння навчати використовуючи інформаційно-комунікативні технології (ІКТ), які зараз розглядаються як невід’ємна частина освітнього процесу.

Отже, важливою складовою ІКК є саме аудитивна компетентність, проблема формування якої знаходиться у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, було досліджено специфіку навчання професійно-орієнтованого аудіювання майбутніх учителів (О.Ю. Бочкарьова [11]), формування іншомовної компетентності в аудіюванні у процесі самостійної роботи (І. П. Задорожна [24], Л. В. Шевкопляс [70]); навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови (О. А. Мацнєва [44]).

З іншого боку, аналізу стану вивчення проблеми формування НСК були присвячені дослідження Н. Є. Білоножко [8], А. Е. Міхіної [47], В. В. Черниш [66], Л. В. Ягеніч [74], М. Canale та М. Swain [77], R. Oxford [86, 87], Ю. П. Гудими [17], І. П. Задорожної [24] тощо. Зокрема, були розроблені класифікації навчальних та комунікативних стратегій (R. Oxford [87]), розглянута проблема формування стратегій аудіювання у немовному ЗВО (А. Е. Міхіна [47]), досліджено формування НСК в діалогічному мовленні (Ю. П. Гудима [17]) та англomовному професійно орієнтованому говорінні (В. В. Черниш [66]), розкрито структуру формування НСК (І. П. Задорожна [24]), навчання стратегій під час формування лексико-граматичної компетентності школярів (Н. Білоножко [8]), формування НСК в аудіюванні молодших школярів (Л. В. Ягеніч [74]). Також зарубіжні вчені Л. Вандергріфт [91], Дж. Кемп [80], Ф. Серрі [88] досліджували проблеми зв'язку між аудитивними здібностями студентів і їх вмінням використовувати стратегії в аудіюванні.

Однак, недослідженою залишається проблема формування НСК в аудіюванні (НСКА) у закладах вищої освіти (ЗВО), що готують майбутніх учителів АМ.

Таким чином, реформування системи освіти України, потреба суспільства у компетентних викладачах, стрімкий розвиток науково-інноваційної діяльності в освіті, важливість формування НСКА для розвитку ІКК в цілому та недостатні дослідження НСКА для підготовки майбутніх учителів зумовлюють **актуальність нашої роботи.**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика роботи безпосередньо пов'язана із науково-дослідною темою кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету «Методика навчання іноземних мов і культур у системі неперервної освіти» (протокол №6 від 04. 12. 2017).

Об'єктом дослідження є процес формування НСКА у майбутніх учителів АМ.

Предмет – методика формування НСКА у майбутніх учителів АМ з використанням мультимедійних технологій (МТ).

Метою нашої дослідження виступає теоретичне обґрунтування методики формування НСКА у майбутніх учителів АМ з використанням МТ, практична розробка підсистеми вправ для формування НСКА та проведення пробного навчання.

Для досягнення поставленої мети є необхідним розв'язати такі **завдання**:

- 1) проаналізувати сучасний стан досліджень з проблеми формування НСКА;
- 2) охарактеризувати особливості сприймання адитивного повідомлення;
- 3) охарактеризувати МЗН для формування НСКА майбутніх вчителів;
- 4) обґрунтувати критерії відбору навчального матеріалу для формування НСКА та відібрати відповідні аудіо- та відеотексти;
- 5) розробити підсистему вправ враховуючі всі охарактеризовані аспекти;
- 6) підготувати і провести пробне навчання для перевірки ефективності методики формування НСКА у майбутніх учителів; за результатами проведення пробного навчання укласти методичні рекомендації для викладачів щодо організації процесу формування НСКА у майбутніх учителів.

Вирішення поставлених завдань потребує застосування таких **методів дослідження**:

- *теоретичних* – вивчення та критичний аналіз наукової літератури з методики викладання іноземних мов та інших наук з теми дослідження з метою виявлення теоретичних аспектів формування НСКА у майбутніх вчителів АМ; моделювання процесу з використанням підсистеми вправ для навчання аудіювання майбутніх учителів; аналіз чинних програм

щодо навчання аудіювання; вивчення та узагальнення досвіду викладачів щодо організації навчання аудіювання;

- *емпіричних* – анкетне опитування студентів та викладачів, тестування студентів для визначення рівня сформованості НСКА; визначення труднощів, які виникають у студентів 3 курсу під час аудіювання;
- *експериментально-статистичних* – проведення пробного навчання з метою перевірки ефективності запропонованої методики; проведення вхідного та вихідного зрізів знань; використання методу математичної статистики для обробки результатів пробного навчання, їх кількісного і якісного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в дослідженні вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й перевірено методику формування у НСКА; вдосконалено критерії відбору навчального матеріалу для формування у майбутніх учителів НСКА з використання МЗН; уточнено особливості формування НСКА з використанням МЗН.

Структура й обсяг роботи зумовлені її цілями і завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 4 додатків. Повний обсяг роботи – 130 сторінок. Список використаних джерел налічує 94 найменувань. Робота містить 6 таблиць та 1 рисунок.

Практичне значення полягає у:

- 1) відборі автентичних текстів для формування НСКА з використанням МТ;
- 2) розробці підсистеми вправ для удосконалення стратегій в аудіюванні;
- 3) створенні та впровадженні моделі організації навчання аудіювання студентів 3 курсу;
- 4) розробленні пам'ятки для подолання труднощів аудіювання *List of listening strategies*;
- 5) укладанні методичних рекомендацій щодо організації навчання НСКА майбутніх учителів.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на Міжнародній науково-практичній конференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови» у Київському національному лінгвістичному університеті (Київ, 20 – 22 березня 2019) та Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців «Полілог культур: освітній та культурологічний аспекти» у національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (9 квітня 2019).

Публікації. Проблеми дослідження описані у двох тезах:

- 1) «Характеристика мультимедійних технологій для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні майбутніх учителів англійської мови»;
- 2) «Складники навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні у майбутніх учителів англійської мови».

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АУДІЮВАННІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Метою цього розділу є вивчення теоретичних передумов формування НСКА у майбутніх учителів АМ. Було розглянуто історію дослідження вказаної проблеми та проаналізовано її сучасний стан. Нами було встановлено структуру НСКА та визначено цілі та зміст навчання у межах нашого дослідження. Описано особливості сприймання англомовного аудитивного повідомлення та виокремлено основні труднощі, які виникають у студентів під час прослуховування аудіо- та відеотекстів. Окрім того, було охарактеризовано групи стратегій для подолання цих труднощів. Наступним етапом була характеристика МЗН для формування НСКА у майбутніх вчителів АМ.

1.1. Цілі та зміст формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні майбутніх учителів англійської мови

Загальновідомо, що реформування системи освіти України орієнтоване на її входження до європейської системи освіти та підвищення її якості. Більше того, зміни сьогодення, які відбуваються у сфері освіти спрямовані не лише на формування і становлення професійно компетентного фахівця, а також і на його здібності творчого підходу до вирішення професійних задач. Україна продовжує робити впевнені кроки до покращення якості освіти. Що стосується майбутніх вчителів та вивчення іноземних мов, то освітні реформи обумовлюються розширенням міжнародних зв'язків та глобалізацією людства. У державних вимогах до рівня освітньої підготовки студентів зростає роль здатності здобувати

інформацію з різноманітних джерел, засвоювати, поповнювати та критично оцінювати її використовуючи різні шляхи пізнавальної та творчої діяльності [45, с. 443]. Одним з пріоритетних завдань сучасної освіти є розвиток та формування всебічно розвиненої особистості, здатної до постійного самовдосконалення. Вища мовна освіта вимагає від майбутніх учителів сформованої іншомовної комунікативної компетентності (ІКК). До її складу, окрім мовної, мовленнєвої та лінгвосоціокультурної, входить також і НСК. Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної освіти її ціллю є формування загальнонавчальних умінь і навичок, опанування стратегіями вивчення і використання ІМ, що допомагають учням краще та легше оволодівати ІКК [45, с. 443 – 444]. НСК сприяє швидкості навчання та міцності засвоєння знань, а також сформованості вмінь та навичок з різних навчальних дисциплін в цілому та АМ зокрема [31].

Варто зазначити, що недостатня сформованість НСК ускладнює процес навчання в цілому та процес вивчення АМ зокрема, робить його нецікавим, вимагає значного напруження механічної пам'яті і старанності, займає багато часу. Це є наслідком того, що процес навчання стає схожим на неприємний обов'язок, який є джерелом негативних емоцій та негативного відношення до процесу здобуття знань.

Питання дослідження формування НСК привертало увагу багатьох вчених та дослідників. Аналізу стану вивчення проблеми були присвячені дослідження Н. Білоножко [7], Н. Д. Гальської [15], А. Е. Міхіна [47], В. В. Черниш [68], Л. В. Ягеніч [74], М. Canale та М. Swain [77], R. Oxford [86], Ю. П. Гудими [17], І. П. Задорожньої [23] та ін.

Зокрема, була розглянута проблема формування стратегій аудіювання у немовному ЗВО (А. Е. Міхіна [47]), досліджено формування НСК в діалогічному мовленні (Ю. П. Гудима [17]) та англomовному професійно орієнтованому говорінні (В. В. Черниш [68]), розкрито структуру формування НСК (І. П. Задорожня [23]), навчання стратегій під час формування лексико-граматичної компетентності школярів (Н. Є. Білоножко [7; 8]). Окрім того,

Л. В. Ягеніч [74] досліджувала питання формування НСК в аудіюванні молодших школярів.

Проте питання формування НСК в аудіюванні у ЗВО, що готують майбутніх учителів АМ, так і залишається ще недостатньо дослідженим. У зв'язку з цим, постає необхідність у конкретизації цілей та змісту формування НСКА у майбутніх вчителів АМ.

Розглянемо детальніше зміст навчання (ЗМ) НСКА у майбутніх вчителів АМ. Поділяючи думку С. Ю. Ніколаєвої, Н. Д. Гальської та Н. І. Гез вважаємо, що зміст навчання розглядається під предметним та процесуальним аспектами [45, с. 100 – 109]. Вслід за Ю. П. Гудимою вважаємо, що до предметного аспекту належать стратегії в аудіюванні, а до процесуального – уміння користуватися цими стратегіями [17, с. 54 – 55].

Згідно з чинною Робочою програмою з «Практики усного та писемного мовлення для студентів 3-го курсу», в кінці другого семестру студенти повинні мати удосконалені мовленнєві навички й уміння аудіювання на рівні С1 [56, с. 4].

Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з питань мовної освіти (ЗЄР) рівень С1 в аудіюванні передбачає, що користувач ІМ здатний розуміти широкий спектр складних, довготривалих та деталізованих текстів, розпізнаючи імпліцитне значення [18, с. 110 – 111]. Окрім того, студенти повинні розуміти англійські повідомлення на абстрактні або складні теми поза сферою їх власних інтересів. Також, студенти мають впізнавати та розуміти чималий ряд ідіоматичних виразів та фразеологізмів.

Відповідно до робочої Програми студенти 3-го курсу повинні орієнтуватися у межах тематики «Англійська мова в сучасному світі», «Мистецтво кіно», «Вища освіта: пріоритети та проблеми сучасної освіти», «Особистість людини та її характер», «Мистецтво живопису», «Довкілля: актуальні проблеми забруднення довкілля, загрози та викладки, кліматичні зміни» [56, с. 4]. Також студент – третьокурник повинен мати сформовані вміння аудіювання з розумінням основного змісту та з метою пошуку необхідної інформації з інтерв'ю,

повідомлень різного змісту, новин, оголошень, усних неформальних розмов, оповідань та повідомлень описового характеру більш довготривалих та деталізованих порівняно із другим роком навчання. Окрім того, студент повинен вміти визначати ставлення мовця до сказаного, а також його настрій та тон; розуміти повсякденну розмову носіїв мови та без особливо значних зусиль зрозуміти більшу частину зі сказаного; здогадуватись про значення слів, які вимовляються не чітко та здогадуватись за контекстом про значення невідомих; визначати настрій повідомлення (схвалення, заохочення, вибачення, роздратування); розуміти значення ідіоматичних англійських виразів; розрізняти основну інформацію та другорядні деталі [56, с. 4 – 5].

Таким чином, поділяючи думку Л. В. Ягеніч, ми вважаємо, що формування НСК в процесі навчання англomовного аудіювання передбачає здатність до оволодіння студентами навчальними та комунікативними стратегіями для розуміння сприйнятого на слух англomовного повідомлення з метою розв'язання комунікативних завдань та участі в англomовному спілкуванні [74, с. 78 – 79].

Загалом, в основі НСК лежать два компоненти: навчальна та стратегічна компетентності. Слідом за Корявцевою Н. Ф., вважаємо, що навчальна компетентність – це здатність мовця до усвідомленого й ефективного самостійного керування процесом навчання від постановки цілей до самоконтролю та самооцінки результатів [45, с. 442; 34, с. 98].

Методисти та науковці визначають зміст компетентності, який складається із: **знань** про власні психологічні особливості, які впливають на процес сформованості ІКК, про існуючі способи управління навчальною діяльністю на занятті та при самостійній роботі з АМ, про різні варіанти виконання завдань при відсутності прикладу та знання про необхідні засоби навчання (в тому числі сучасні мультимедійні технології); **навичок та вмінь** розвивати та користуватися найефективнішими стратегіями відповідно до цілей навчання та особливостей індивідуальності, самостійно контролювати доцільність цього вибору, а також уміння працювати в колективі (парах, групах), звертатися по допомогу чи

роз'яснення, контролювати тривожність і негативні емоції під час вивчення АМ. Варто відзначити важливість НСК, а зокрема одного з її компонентів – навчальної компетентності, адже саме вона є підґрунтям розвитку в студентів загальної мовної усвідомленості [45, с. 443 – 444].

М. Кенейл і М. Свейн, досліджуючи проблеми викладання ІМ, розглядали термін «стратегічна компетентність» як складову ІКК. Згідно з дослідниками, стратегічна компетентність полягає у досконалому опануванні стратегіями вербального та невербального спілкування, які використовуються, щоб компенсувати труднощі у ньому, та підвищити ефективність спілкування ІМ [77; 54]. В свою чергу, ми, поділяючи думку Е. Г. Азімова та А. Н. Щукіна, під стратегічною компетентністю розуміємо здатність та готовність мовця компенсувати у процесі спілкування недостатність знання ІМ, а також мовленнєвого і соціального досвіду спілкування нею [2, с. 105]. Таким чином, науковці вважають, що навчальна стратегія – це цілеспрямована і регульована послідовність дій, якими оперують студенти під час навчальної діяльності для того, щоб воно стало цікавішим, швидшим та ефективнішим [45, ст. 441]. Поділяючи думку Ю. П. Гудими, ми вважаємо, що важливість формування стратегічної компетентності обумовлена тим, що за її допомогою студенти здатні:

- 1) справлятися з мовними труднощами та долати мовний бар'єр;
- 2) замінити незнайоме слово чи фразу;
- 3) компенсувати незнання мови під час спілкування ІМ;
- 4) самостійно керувати навчальною діяльністю;
- 5) оцінювати свою продуктивність і досвід користування ІМ [17, с. 65].

Загальновідомо, що основу НСКА формують знання, навички та вміння використання навчальних стратегій оволодіння мовленням та мовленнєвими компетентностями і комунікативними стратегіями використання АМ у спілкуванні [45, с. 443 – 444]. Таким чином, вказана компетентність включає в себе: декларативні та процедурні знання; фонетичні, лексичні та граматичні

навички; а також низку вмінь: інтелектуальні, навчальні, компенсаційні, організаційні та мовленнєві вміння аудіювання [31].

Охарактеризуємо кожний зі складників НСКА. Перший – знання, які в свою чергу поділяються на декларативні та процедурні. За В. В. Черниш та Ю. П. Гудимою *декларативними є мовні знання* (знання фонем, лексем, граматичних структур тощо), *прагматичні знання* (знання умов спілкування та знання того, як організувати та реалізувати мовленнєві акти), *мовленнєві знання* (знання особливостей англомовного аудитивного повідомлення, знання тематики та комунікативних ситуацій, знання типів аудіювання, знання різних стратегій аудіювання) та *країнознавчі знання* (знання культури країн ІМ, яка вивчається, а також знання міміки, жестів та проксеміки).

Під *процедурними знаннями* ми розуміємо опановані дії (навички та вміння) оперування декларативними знаннями під час сприйняття та розуміння інформації аудитивних текстів. До процедурних знань також відносяться *соціокультурні знання* (знання мовленнєвої поведінки носіїв ІМ, знання того, як користуватися стратегіями) [17, ст. 62 – 62; 68, с. 206].

Другим складником НСКА є *навички*, які поділяються на фонетичні, лексичні та граматичні [68, с. 209].

Третій компонент – власне *вміння*, які розвиваються у студентів ЗВО в процесі формування НСКА: мовленнєві вміння аудіювання, навчальні/навчально-стратегічні, інтелектуальні, компенсаційні, організаційні вміння.

До першої групи вмінь відносяться *мовленнєві вміння*. Відповідно до чинної Програми з англійської мови для університетів студенти 3 курсу повинні мати сформовані вміння аудіювання з розумінням основного змісту повідомлення та вміння аудіювання з пошуком необхідної інформації [56, с. 4]. Тому студенти повинні розуміти 75% інформації, якщо 25% не має в собі важливих деталей, студенти мають прогнозувати зміст аудіо повідомлення за його заголовком, здогадуватись про значення незнайомих лексичних одиниць (ЛО) та ігнорувати ЛО, які не є перешкодою до розуміння основної інформації.

Аудіювання з пошуком необхідної інформації має на меті розуміння студентами конкретної інформації, тому студенти повинні мати сформовані вміння орієнтування в смисловій структурі адитивного повідомлення, групування в логічне ціле почутої інформації [45, с. 289].

Згідно з положеннями В. В. Черниш та Ю. П. Гудимою, ще одна група – *навчальні/навчально-стратегічні вміння*, які полягають у вміннях визначити власні психологічні особливості та підбирати навчальні стратегії відповідно до них. *Інтелектуальних вміння* – це вміння ймовірного прогнозування, оцінювання почутого повідомлення, класифікації й систематизації отриманої інформації. Щодо *компенсаторних умінь*, то це вміння застосовувати мовну здогадку та здогадку з контексту для зрозуміння почутого, а також ігнорувати невідомий та неважливий матеріал. Остання група умінь – *організаційні вміння*: вміння організувати себе і вміння застосовувати різноманітні технічні засоби (ТЗ) для власного навчання та для навчання студентів ІМ [17, с. 47 – 49; 68, с. 212].

Отже, відповідно до Робочої програми для студентів 3-го курсу, вони повинні мати удосконалені мовленнєві навички й вміння аудіювання на рівні С1 [56]. ЗН предметного аспекту НСКА включає стратегії в аудіюванні, а процесуальний – вміння користуватися цими стратегіями. Формування НСКА передбачає здатність до оволодіння студентами різними видами стратегій.

Щодо структури НСКА, то вона включає в себе такі компоненти: декларативні та процедурні знання; фонетичні, лексичні та граматичні навички; а також низку умінь: інтелектуальні, навчальні, компенсаційні, організаційні та мовленнєві вміння аудіювання.

Таким чином, проаналізовані цілі і зміст формування НСКА студентів 3-го курсу та описана нами структура вказаної компетентності будуть покладені в основу та будуть враховуватися при відборі навчального матеріалу, розробленні вправ та укладанні відповідної підсистеми.

1.2. Особливості сприйняття англомовного аудитивного повідомлення

КА є здатністю сприймати на слух автентичні повідомлення із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування [45, с. 280]. Формування аудитивної компетентності – важлива складова частина формування ІКК в цілому. Успішно сформована компетентність в аудіюванні дає змогу користувачу АМ:

- 1) опанувати звукову складову АМ;
- 2) розуміти сприйняту на слух інформацію;
- 3) брати активну участь в англомовному спілкуванні;
- 4) розуміти мовлення в різному темпі;
- 5) розуміти загальний зміст при наявності незнайомого матеріалу;
- 6) критично оцінювати почутий матеріал [14, с. 96].

Поділяючи думку Н. Д. Гальської під аудіюванням розуміємо рецептивний вид мовленнєвої діяльності, основою якого є такі психофізіологічні механізми:

- *сприйняття* (артикулювання, слухової, оперативної та довготривалої пам'яті),
- *ідентифікації* (відповідності),
- *антиципації* (ймовірне прогнозування),
- *розуміння* (осмислення) [15, с. 280].

Важливо відзначити, що в процесі реальної комунікації всі ці механізми працюють майже синхронно [15, с. 281].

Загальновідомо, що процес аудіювання починається зі *сприймання*, під час якого слухач завдяки механізму внутрішнього промовляння (артикулювання) перетворює звукові чи зорові образи в артикуляційні. *Механізм ідентифікації* допомагає необхідному розрізненню в ньому окремих лексичних та граматичних структур (ЛО, фрази, синтагми, словосполучення, речення тощо) і зрозуміти їх значення. *Механізм оперативної пам'яті* допомагає утримувати слухачеві

сприйняту інформацію протягом певного періоду часу. В свою чергу, *механізм антиципації* або *ймовірного прогнозування* уможливорює за початком слова чи цілого висловлювання передбачити його закінчення. Важливо, що антиципація та ідентифікація існують лише завдяки *механізму довготривалої пам'яті*. Цей механізм допомагає зіставляти мовленнєві сигнали, що надходять, з тими стереотипами, які є в свідомості слухача. Якщо зразки мовлення зберігаються у довготривалій пам'яті слухача, то він сприймає інформацію як знайому. Якщо того чи іншого ЗМ немає в довготривалій пам'яті – інформація є незнайомою для людини. Найважливішу роль в аудіюванні відіграє *механізм осмислення*, який здійснює процес заміни словесної інформації в образну [6].

Методична практика навчання та спілкування АМ свідчать про те, що аудіювання є одним із найскладніших видів мовленнєвої діяльності. Ця складність зумовлюється особливостями сприйняття аудитивного повідомлення.

І. О. Зимняя, досліджуючи процес сприйняття і розуміння аудіоповідомлення, представила 4 рівні сприймання та розуміння тексту, які характеризують успішність сформованих адитивних вмінь реципієнта: *перший рівень* відповідає поверхневому розумінню тексту, де слухач спроможен виділяти головну думку аудіотексту; *на другому рівні* відбувається встановлення змістовних частин аудіоповідомлення (АП); *на третьому рівні* слухач, використовуючи власний досвід і професійні знання, розуміє суть, передбачаючи хід розвитку подій, про які йде мова в АП; *четвертий рівень* передбачає виділення реципієнтом основного змісту висловлювання незалежно від того сформульована вона мовцем чи подана у підтексті [26, с. 99].

Вчені вважають, що складність формування аудитивних навичок і вмінь полягає у тому, що у студентів немає можливості змінити хід повідомлення, яке сприймається на слух. Звичайно, в умовах реального аудіювання співрозмовники можуть уточнити необхідну для них інформацію у мовця, проте не завжди це можливо та коректно. В порівнянні з читанням, де реципієнт може ще раз повернутися до необхідної йому частини тексту, то у процесі сприйняття

інформації на слух він змушений адаптуватися до темпу, інтонації та тембру голосу мовлення того, хто повідомляє інформацію [45, с. 291 – 292].

Існує багато поглядів щодо факторів впливу на успішність сприйняття англomовного аудіоповідомлення та формування КА загалом. Згідно з Т. Щокіною, основні труднощі аудіювання полягають у змісті та формі аудитивного повідомлення, джерелами інформації, а також умовах подання інформації [71]. Також ряд вітчизняних методистів (О. Б. Бігич, С. Ю. Ніколаєва та ін.) вважають, що успішність формування аудитивної компетентності залежить від:

- 1) умов сприймання аудіоповідомлення;
- 2) індивідуально – психологічних особливостей слухача;
- 3) мовних характеристик аудіотексту [6].

Тому, на нашу думку, є доцільним охарактеризувати ці три фактори, які є головними у сприйманні повідомлення на слух.

Умови сприймання аудіоповідомлення визначаються його темпом, кількістю пред'явлень та обсягом. *Темп* аудитивного повідомлення впливає на швидкість, точність та ефективність розуміння та запам'ятовування. Важливо пам'ятати, що темп мовлення може бути нерівномірним в залежності від настрою чи емоційної забарвленості мовця; типу і виду тексту (діалогом, монолог, опис тощо) та складності теми. На темп мовлення також впливає ритм, наголос та паузи (дихання, синтаксичні й несинтаксичні паузи). Для успішного формування КА важливим є *кількість пред'явлень аудіоповідомлення* та його обсяг. Реальна комунікація або ж природне аудіювання представляється лише одноразово. Тому, на старших курсах університів та інститутів доцільно повторювати аудіоповідомлення лише один раз, проте дворазове пред'явлення можливе, якщо аудіотекст занадто складний для розуміння студентів, чи для запам'ятовування мовних засобів аудіоповідомлення. Для повторного пред'явлення обов'язково пропонується змінений варіант аудіоповідомлення та нове комунікативне

завдання. На 3-му курсі для студентів можливе дворазове прослуховування, яке буде о'б'єднувати формування КА і компетентності в говорінні [45, с. 280 – 287].

Обсяг аудитивного повідомлення залежить від ряду факторів, які визначаються навчальною програмою. Мінімальний чи максимальний обсяг визначається тривалістю звучання. Такий вимір обсягу аудіоповідомлення дає можливість краще планувати хід заняття та для правильного розподілу часу для всіх видів мовленнєвої діяльності. *Індивідуально – психологічні особливості слухача*, такі як: кмітливість, вміння слухати й швидко реагувати, вміння швидко схоплювати тему повідомлення, співвідносити її з загальним контекстом, також впливають на успішність розуміння аудитивних повідомлень. Успішність в аудіюванні також залежить від наявності в студентів мотивації пізнати щось нове, інтересу до теми повідомлення. Науковці також виділяють інший ряд індивідуальних особливостей, які є не менш важливими для сприйняття аудіотексту:

- рівень розвитку слухової диференційованої чутливості;
- слухової пам'яті;
- рівня розвитку механізму антиципації;
- рівня концентрації уваги [45, с. 284].

Мовні особливості аудіоповідомлення, як-то фонетичні, лексичні і граматичні труднощі – є третім фактором впливу на успішність формування КА. Рівень сформованості цих мовленнєвих навичок безпосередньо впливає на розуміння інформації, що сприймається слухачем. Здатність впізнавати інтонацію мовця, розуміти граматичні структури, які використовуються в аудіоповідомленні та знання лексичного матеріалу мають позитивний вплив на процес аудіювання та розуміння інформації, сприйнятої на слух. *Фонетичні труднощі* (пов'язані з інтонацією, наголосом і темпом мовлення) вважаються одними з основних та найскладнішими труднощами аудіювання. Недостатня розвиненість фонематичного слуху, неповна сформованість акустико-артикуляційних образів відволікають увагу студентів саме на мовну форму повідомлення, в результаті

чого не сприймається зміст почутого. *Лексичні труднощі* мають місце, коли збільшується словниковий запас та його різноманітності (що є особливо характерним для старших курсів навчання у ЗВО). Окрім того, лексичні труднощі пов'язані з вживанням слів в їх переносному значенні чи вживання фразеологічних зворотів та ідіоматичних виразів, які відрізняються від рідної мови студентів. *Граматичні труднощі* в основному пов'язані з синтаксисом та морфологією. Відомо, що основою сприймання інформації є аналітико-синтетична діяльність мозку, яка також викликає труднощі, якщо мовленнєве повідомлення збільшується та містить складні синтаксичні структури в ньому. Деякі граматичні труднощі зумовлені наявністю аналітичних форм, відсутніх в рідній мові, або ж граматичною омонімією, особливо в службових словах. Саме тому, студенти мають бути знайомі з граматичним матеріалом, який включається у тексти для аудіювання. Якщо використовуються нові для студентів граматичні структури, то вони повинні бути підібраними так, щоб можна було здогадатися їх значення з контексту [6].

Формування компетентності в аудіюванні неможливе без урахування труднощів сприйняття англомовної інформації на слух. Таким чином, на успішність сприйняття аудитивного автентичного повідомлення впливають попередньо сформовані мовленнєві навички слухачів, а також розвинені вміння аналізувати та критично оцінювати інформацію, вміння концентрувати увагу на повідомленні, рівень розвитку слухової пам'яті користувачів ІМ, їх здатність до антиципації, а також умови, за яких пред'являється аудіоповідомлення.

Визначені труднощі, що пов'язані із різними факторами сприйняття іншомовного мовлення на слух будуть співвіднесені із відповідними навчальними та комунікативними стратегіями аудіювання та враховуватимуться нами для розроблення передтекстових вправ для навчання аудіювання.

1.3. Роль і місце стратегій під час формування аудитивної компетентності

Відповідно до ЗЄР стратегіями є мовленнєві засоби, які застосовуються мовцем для мобілізації та балансу своїх ресурсів, активізації вмінь та навичок для того, щоб задовольнити комунікативні потреби у певному контексті та успішно справитися з комунікативним завданням у найбільш зрозумілій або найбільш економній можливий спосіб залежно від поставленої мети [21, с. 99].

Сутність поняття «стратегії» виникло під час досліджень з когнітивної психології, яка вивчала глибинні розумові процеси, що, як правило, не піддаються простому спостереженню. Після цих досліджень було встановлено, що когнітивні стилі, які характеризують поведінку людини в її пізнанні, утворюють певні стратегії навчання [53]. Саме поняття «стратегії» вживається у різних значеннях.

П. Біммель та Ю. Рампільйон під стратегією розуміють усвідомлений план вирішення проблеми для досягнення комунікативної мети спілкування [76]. Згідно з положеннями О. С. Іссерса, до складу стратегії входять планування та реалізація процесу мовленнєвої діяльності залежно від умов спілкування та індивідуальних особливостей співрозмовників [28, с. 54], тобто стратегія – це сукупність мовленнєвих дій, які спрямовуються на досягнення комунікативних цілей і потреб користувача ІМ.

Проаналізувавши визначення та тлумачення стратегій, під «стратегіями в аудіюванні» ми розуміємо стратегії, які застосовуються користувачами ІМ під час аудіювання у процесі виконання різноманітних завдань з метою правильного трактування та інтерпретування іншомовного аудитивного повідомлення.

Оскільки аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, в нашій роботі ми розглядатимемо стратегії рецепції. Вони, як вказується в ЗЄР, передбачають ідентифікацію контексту і знання світу, відносного того, що є у процесі взаємодії з певним матеріалом [21]. Це, у свою чергу, формує певну думку стосовного того змісту, який буде сприйнятий. Що стосується рівня С1, яким мають оволодіти студенти 3-го курсу (згідно з вимогами чинної Програми),

основними дескрипторами щодо ідентифікації та узагальнення мовних і мовленнєвих сигналів є уміння використовувати контекстуальні, граматичні та лексичні сигнали повідомлення для визначення загального ставлення, емоційного ставлення, поведінки та намірів з метою антиципації того, що відбудеться в ході сприймання аудитивного матеріалу [55].

Виокремлення стратегій в певні групи розпочалися закордонними вченими. Найвідомішими дослідниками цього питання є: J. Rubin та A. Wenden [92], P. Vimmel та U. Rampillon [76] та R. Oxford [87].

Відповідно до положень, викладених у працях J. Rubin та A. Wenden стратегії поділяються на *навчальні, комунікативні та соціальні*. Під *навчальними стратегіями* розуміється оволодіння різними шляхами організації формування різних аспектів вивчення мови. *Комунікативні стратегії* слугують для компенсації нестачі знань певного мовного матеріалу. *Соціальні стратегії*, які мають на меті створення умов та можливостей для використання стратегій [92, с. 79 – 85]

Водночас, німецькі вчені П. Біммель та Ю. Рампільйон поділяють стратегії на дві основні групи – *стратегії вивчення ІМ та стратегії використання ІМ* [76, с. 127].

Стратегії вивчення в свою чергу поділяються на *прямі (когнітивні)*, які сприяють оволодінню мовними явищами та *(непрямі чи метакогнітивні)*, до яких відносять афективні, соціальні та регулюючі процеси навчання [76, с. 127].

Друга група – *стратегії використання ІМ* чи *компенсаторні* стратегії, які допомагають компенсувати в іншомовному спілкуванні незнання певного мовного матеріалу [76, с. 127].

Поділяючи думку І. П. Задорожної, вважаємо, що одну з найточніших та найпопулярніших класифікацій стратегій запропонувала Р. Оксфорд [93]. Таким чином, вчена Р. Оксфорд виділила дві групи стратегій: *прямі та непрямі*.

До прямих відносяться:

- 1) стратегії запам'ятовування,

- 2) когнітивні стратегії,
- 3) компенсаторні стратегії.

Стратегії запам'ятовування необхідні для оптимізації процесів отримання та збереження інформації у пам'яті. *Когнітивні стратегії* використовуються для того, щоб зрозуміти, узагальнити та критично оцінити новий матеріал. *Компенсаторні стратегії* дають можливість компенсувати недостатність знань мови, в тому числі за допомогою мовної та/або контекстуальної здогадки.

До непрямих стратегій вчена віднесла такі:

- 1) метакогнітивні,
- 2) афективні,
- 3) соціальні.

Метакогнітивні стратегії застосовуються при плануванні, керуванні та оцінюванні навчального процесу. *Афективні стратегії* допомагають знизити тривожність та вмотивувати студента до навчання. *Соціальні стратегії* включають в себе здатність працювати в колективі, запитувати та отримувати необхідну інформацію, допомогу [87].

Слідом за І. П. Задорожною, на нашу думку, доцільно використовувати класифікацію вітчизняних вчених, яка базується на принципах дослідниці Р. Оксфорд [93]. В свою чергу, В. В. Черниш підсумувала положення Р. Оксфорд та виокремила класифікацію стратегій. До неї входять спеціальні навчальні та комунікативні стратегії.

До навчальних стратегій вчена віднесла: когнітивні, метакогнітивні (планування, керування, самоконтролю) та стратегії використання ІМ в різних видах мовленнєвої діяльності.

До комунікативних стратегій В. В. Чергиш включила такі групи стратегій як навчальні, афективні та соціальні [68, с. 211]. Тому, враховуючи думку С. Ю. Ніколаєвої, В. В. Черниш, Ю. П. Гудими ми виокремлюємо такі стратегії для навчання аудіювання:

1. Когнітивні та метакогнітивні **навчальні стратегії**.

2. **Стратегії використання АМ** в аудіюванні.

3. Компенсаторні, афективні та соціальні **комунікативні стратегії** [45; 68; 17].

Розглянемо кожну з груп стратегій окремо.

Отже, до першої групи навчальних стратегій відносяться когнітивні та метакогнітивні стратегії. *Когнітивні стратегії* дають змогу:

- аналізувати, підсумовувати та визначити головний посил аудитивного повідомлення;

- розуміти деталі прослухано повідомлення;

- передбачати або прогнозувати зміст аудіотексту;

- розпізнавати слова, словосполучення та граматичні структури;

- використовувати набуті знання з інших аспектів вивчення АМ.

Метакогнітивні стратегії спрямовані на керування власним процесом навчання. До них відносимо:

- планування власного процесу навчання аудіювання;

- попереднє аудіювання з метою отримання інформації;

- фокусування уваги на матеріалі, що прослуховується;

- пошук або створення можливостей для слухання матеріалу АМ у реальному житті;

- самостійне визначення власного рівня володіння іншомовним аудіюванням;

- самооцінка виконання завдань та їх результативності.

Друга група стратегій для навчання аудіювання – це *стратегії використання АМ*. До цих стратегій вчені відносять:

- активізація лінгвосоціокультурних та лінгвістичних знань;

- ймовірне передбачення структури та змісту повідомлення;

- ідентифікація отриманої аудитивної інформації;

- пошук опор в контексті;

- встановлення гіпотези щодо комунікативного сенсу контексту та перевірка цієї гіпотези [19; 46].

До третьої групи відносимо *комунікативні стратегії*, які в свою чергу складаються з:

- *компенсаторних стратегій* (мовна та контекстуальна здогадка з використанням різних видів ключів в аудіоповідомленні, ігнорування незнайомих слів);
- *афективних стратегій* (зниження рівня тривожності, хвилювання, самозаохочення, керування власним емоційним станом за допомогою обговорення з друзями, викладачем та/або батьками);
- *соціальних стратегій* (постановка запитань для уточнення, співпраця з іншими студентами та носіями мови, емпатія – розуміння інших культур та почуттів інших) [68, с. 210 – 213].

Керуючись працею та науковими наданнями І. П. Задорожної ми виокремили основні вимоги до оволодіння НСКА, які включають стратегії, навички та вміння використовувати ці стратегії у процесі навчання аудіювання. Отже, вимоги до сформованості стратегій у студентів третього курсу передбачають:

- 1) навчальні стратегії: *метакогнітивні* (планування ходу виконання завдання крок за кроком; визначення мети аудіювання, виділення головної та другорядної інформації, аналіз індивідуальних труднощів у оволодінні аудіюванням; аналіз співвідношення результату обраної мети; аналіз відповідності визначених стратегій даної меті і отриманому результату; рефлексивна оцінка практичного результату своєї діяльності; визначення навчальних цілей практики спілкування); *когнітивні* (формулювання висновків на основі всебічного аналізу; аргументування висновків);
- 2) стратегії використання АМ: ідентифікація отриманої лінгвістичної та екстралінгвістичної інформації, ймовірне передбачення структури та змісту повідомлення.
- 3) комунікативні стратегії: соціальні (співпраця з просунутими користувачами мови та носіями мови), афективні (зниження почуття тривожності, самозаохочення), компенсаторні (здогадка про тему та ідею АП за його

жанром чи загаловком, ігнорування невідомої інформації, уміння використовувати просодичні елементи та жести (при відео повідомленні) як підказку до розуміння) [23; 24].

Враховуючи описані нами труднощі, пов'язані з сприйманням АП, вважаємо за необхідне окреслити стратегії для їх подолання. Таким чином, викладачі повинні ознайомлювати студентів з можливими стратегіями різних груп для подолання зазначених труднощів під час аудіювання різних жанрів АП.

Услід за О. Є. Мартиненко, для подолання труднощів, пов'язаних з умовами сприймання АП, виділяємо:

- навчальні,
- когнітивні,
- комунікативні,
- соціально-афективні,
- компенсаторні,
- стратегії запам'ятовування.

Таким чином, дослідниця виділила основні групи стратегій та їх реалізацію відповідно до груп труднощів аудіювання.

Використання навчальних та когнітивних стратегій допоможе майбутнім учителям подолати труднощі, пов'язані з мовними особливостями АМ, а групи соціально-афективних, компенсаторних та стратегій запам'ятовування слугуватимуть основою для подолання труднощів, пов'язаних з індивідуально - особистими особливостями [43, с. 113 – 115]. Узагальнивши положення дослідниці про співвідношення труднощів та стратегій для подолання труднощів сприймання адитивного повідомлення, їх кореляцію представимо у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Співвідношення труднощів та стратегій для їх подолання

Труднощі в аудіюванні	Група стратегій	Реалізація стратегій
<i>Труднощі, пов'язані з умовами сприймання аудіотексту</i>	Комунікативні	<ul style="list-style-type: none"> - ігнорування зовнішніх (шум, крик, спів, гучні розмови) і внутрішніх (власні думки, упереджене ставлення, особиста критика почутого) подразників; - сприйняття акценту та індивідуальних особливостей вимови доповідача; - візуалізація почутих висловів, створення образів подій і явищ, висловлених в аудіотексті, встановлення логічних зв'язків.
<i>Труднощі, пов'язані з мовними особливостями аудіотекстів</i>	Навчальні	<ul style="list-style-type: none"> - висування гіпотез; - використання мовної і мовленнєвої здогадки; - визначення цілей аудіювання;
	Когнітивні	<ul style="list-style-type: none"> - пошук інформації; - визначення головної думки; - впізнавання і використання зразків мовлення; - складання плану; - формулювання тез; - складання логічної карти; - розвиток мовної і контекстуальної здогадки незнайомих слів через підбір синонімів, антонімів, омонімів, фразових дієслів, ідіоматичних виразів тощо
<i>Індивідуально – особисті труднощі</i>	Соціально-афективні	<ul style="list-style-type: none"> - інтерпретація екстралінгвістичних засобів комунікантів; - контроль власної емоційної поведінки; - емпатія чи співпереживання почутих подій.
	Компенсаторні	<ul style="list-style-type: none"> - врахування вербальних і невербальних засобів спілкування; - використання мовної і контекстуальної здогадки; - концентрація на слуховому, а не візуальному сприйнятті
	Запам'ятовування	<ul style="list-style-type: none"> - фіксація та збереження почутої інформації

Тому у процесі формування НСКА студент повинен використовувати навчальні, комунікативні та стратегії використання АМ. Варто зауважити, що стратегії для різних студентів будуть різними і саме тому одне з пріоритетних завдань викладача – ознайомити студентів з стратегіями під час навчання англомовного аудіювання.

Всі запропоновані групи стратегій будуть співвіднесені та враховані з стадіями перебігу процесу аудіювання в цілому, етапами роботи з аудіоповідомленнями та будуть враховуватися у відповідних вправах.

Отже, всі вказані вище стратегії є одним із аспектів змісту навчання та компонентном НСК, яка є невід’ємним складником ІКК. Цілком зрозуміло, що студенти ЗВО повинні вміти користуватися стратегіями, що полегшать процес навчання та успішно вирішать різні комунікативні завдання та потреби.

1.4. Характеристика мультимедійних технологій для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні у майбутніх учителів англійської мови

В реаліях сьогодення АМ виступає основним засобом міжкультурного спілкування. Окрім того, швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сприяє підвищенню інтересу до вивчення АМ саме з використанням новітніх технологій, що матиме позитивний результат для кожного з користувачів ІМ. Держава потребує висококваліфікованих фахівців не лише із знанням ІМ, а й з умінням її викладати, користуючись сучасними інформаційними мультимедійними технологіями [65; 66].

Тому виникає необхідність в умінні використання сучасних засобів навчання на практиці. З цього випливає, що з’являється потреба у розробленні нових методів навчання ІМ із використанням новітніх технологій.

Вчена – дослідниця Д. В. Агапова зазначає, що перші витoki використання ТЗ у навчанні ІМ сягають першого та другого десятиліття ХХ століття, коли

виникла перша грамофонна платівка. Цей новий ТЗ привернув увагу багатьох вчителів, філологів та медотистів, адже це була перша спроба представляти не природне звучання [1, с. 134].

Проблема використання сучасних МЗН досліджувалася рядом вчених. Зокрема, Є. С. Полат займалася проблемою використання МТ загалом в освітньому процесі [54], М. Р. Луна присвячувала свої роботи ТЗ, якими мають бути укомплектовані заклади освіти [81]. Окрім того, іспанські дослідники I. Marcellán та I. Agirre підняли та висвітлили проблеми використання новітніх інформаційно-комунікативних засобів під час вивчення ІМ [82]. З усього вищезазначеного випливає, що МНЗ лише починають ставати центром досліджень у призмі формування ІКК.

Дослідниця О. І. Руденко-Моргун в одній зі своїх статей наголошує, що такі винаходи, як: створення персонального комп'ютера, поява мультимедійних технологій (МТ), триумф всесвітньої павутини – мережі Інтернет використовуються не тільки у побутовому житті, а й в усіх професійних сферах [57].

Питанню необхідності використання онлайн та електронних МТЗ також присвячували свої праці вітчизняні методисти – дослідники, такі як: О. Б. Бігич [5], В. В. Черниш [65; 66; 67], О. А. Мацнева [44].

Цілком природно, що суспільство сьогодні вимагає нових, креативних МЗН, які мають високий методичний потенціал, що сприятимуть формуванню НСКА. Як зазначають вчені, ці МТ є надзвичайно необхідними та важливими в процесі формування НСКА, адже за їх допомогою можна створити кероване комунікативне англомовне середовище, завдяки чому перед студентами відкриваються необмежені можливості.

Оксфордський словник АМ визначає мультимедію як сукупність різних видів відображення матеріалу для представлення інформації [85]. Поділяючи думку вчених А. С. Нісімчук, О. С. Падалки та О. Т. Шпак, під мультимедійними технологіями вважаємо поєднання відео-, аудіо- та інших засобів відображення

інформації (таких як фото-, кіно-, телекомунікацій), які на сьогоднішній день є невід'ємною частиною вивчення АМ [50, с. 179]. Дослідник В. В. Корж виявив, що застосування МЗН помітно скорочує час засвоєння матеріалу ІМ, а рівень запам'ятовування через взаємовикористання зображень, звуку та тексту підвищується майже на 30-40 відсотків. Використання засобів мультимедіа дозволяє більш ефективно оволодіти мовним матеріалом і сформувати мовленнєві навички та вміння [35].

Ефективність використання МТ у процесі формування даної компетентності може бути підвищеним за умови інтеграції МТ у безпосередній процес навчання [3, с. 16 – 18]. Проте, як зазначає С. М. Яцюк, найголовнішими умовами використання МТ під час навчання є їх відповідність змісту і формам навчання [75].

Вчені виділяють головну мету використання МЗН у навчанні ІМ як підготовку студентів до життя в умовах інформаційного суспільства загалом, та професійної діяльності зокрема [48].

Варто зазначити, що використання МЗН під час формування ІКК має великий спектр переваг, що позитивно впливають на успішність сформованості ІКК в цілому та НСКА зокрема. Цими перевагами є:

- різноманітність у використанні на різних етапах навчання АМ;
- можливість застосування на будь-якому етапі роботи на практичному занятті;
- легше сприйняття та більш глибоке розуміння інформації студентами;
- зацікавленість студентів в освоєнні нового матеріалу через використання різних аудіовізуальних засобів навчання (як-то графіки чи звуку);
- активізація навчально – пізнавальної діяльності студентів;
- розвиток вмінь студентів до самооцінки;
- створення комфортних умов для самостійної роботи [38, с. 87].

Необхідно також зазначити, що МТ мають ряд переваг в порівнянні з іншими ІКТ. МЗН забезпечують взаємодію різних видів навчальної інформації. Також,

вони забезпечують спроможність поєднання логічного та образного методів отримання та засвоєння матеріалу. Окрім того, доведено, що МТ сприяють підвищенню творчої самостійної діяльності, таким чином, допомагаючи студентам розвивати креативність [12].

Дослідниця Н. В. Нечаєва зазначає, що використання МЗН створює своєрідне емоційне забарвлення, яке допомагає легшому та кращому засвоєнню навчального матеріалу. Робота студентів з МТ розвиває в них такі навички як:

- логічне мислення;
- творче мислення;
- креативність [49].

Використання МЗН під час вивчення АМ спрямовується на навчання англomовного спілкування та розвиток комунікативної культури студентів [25, с. 178]. Доцільно зазначити, що це є практично неможливим без успішно сформованої КА. Використання МЗН в процесі формування НСКА передбачає певні види навчання, які полягають у одночасному застосуванні різних видів інформаційних процесів. Під час використання МЗН залучається робота кількох аналізаторів, які є особливо важливими для формування КА: зорового, слухового та мовленнєво-моторного [25, 179]. Тому, робимо висновок, що за таких умов студенти краще сприймають англomовне аудитивне повідомлення.

Проаналізувавши низку різноманітних видів та типів МЗН, ми дійшли висновку, що найдоцільнішими онлайн-ресурсами для формування НСКА будуть: сайт британської служби *BBC Learning English*, сайт американського проекту *TED* та відеохостинг *Youtube*. Охарактеризуємо та визначимо методичний потенціал кожного з цих ресурсів.

BBC Learning English - один з найпоширеніших онлайн ресурсів для вивчення АМ. У розділі *Learning English* можна знайти різноманітні тематичні блоки з вивчення АМ – навчальні матеріали, історії різних культур, а також традиції та звичаї англomовних країн [67]. Цей онлайн ресурс має неперевершений методичний потенціал, адже в ньому розміщені автентичні відео-повідомлення,

які сприятимуть успішній сформованості КА. Окрім того, студенти матимуть змогу навчитися розуміти традиційну стандартну англійську мову (Received pronunciation) та оволодіти справжнім британський акцентом [89]. В розділах BBC Learning English Podcast містяться подкасти тривалістю до 6 хвилин, які є легкими для сприймання на слух. До кожного аудіозапису подається транскрипт, де студенти можуть опрацьовувати важку лексику чи ускладнені граматичні конструкції. Важливим є те, що подкасти подаються в різних тематичних блоках: бізнес англійська, англійська для подорожей тощо) [78].

Ще один онлайн ресурс, який вартий уваги, особливо при формуванні аудитивної компетентності, – це сайт американського проекту *TED*. *TED* (*Technology Entertainment Design*) – це популярні загальнодоступні лекції, представлені на офіційному сайті, який відомий своїми конференціями про технології, розваги, дизайн, глобальні проблеми, бізнес та саморозвиток [36]. Ці лекції виділяються своїм форматом та стилем подачі інформації, які приваблюють людство. Їх тривалість (5-20 хв) дозволяє впровадження цих відео під час навчання аудіювання ЗВО [32].

Відеозаписи виступів (TED Talks) постійно публікуються на сайті TED.com. Їх можна безкоштовно переглянути на сайті та, за потреби, завантажити на свій комп'ютер у HD-якості або підписатися на відеоподкаст. Також записи виступів доступні через YouTube та в мобільному додатку на смартфонах [84]. Крім TED Talks можна також знайти TED Lessons, з яким студенти можуть працювати самостійно. Після відео перед студентами є певні вправи на перевірку засвоєння прослуханого відео. Також там представлена додаткова інформація і дані посилання для більш глибокого вивчення теми. Цей формат надзвичайно цікавий для викладачів, адже існує можливість скористатися розробленим планом заняття, або ж обрати певні завдання з декількох представлених [94].

Перегляд лекцій TED дає можливість не тільки почути людей, які говорять англійською мовою (часто на різноманітних акцентах), а й спостерігати за ними,

звертаючи увагу на невербальну поведінку [49]. Саме це і привертає нашу увагу, розглядаючи TED під час формування НСКА.

Використання матеріалів з всесвітньовідомого відеохостингу *Youtube* у процесі викладання англійської мови дає можливість вчителям та студентам вичерпувати з Інтернету безмежну кількість аудіо- та відеоматеріалів, які сприяють оволодінню мови [60]. Вчені зазначають, що використання ресурсів з *Youtube*, як одного з найбільш відомого МЗН, має свої переваги, адже він є доступним кожному, в ньому представлені цікаві матеріали та він не є часозатратним, адже на відеоплатформі існують канали з вивчення АМ, на які легко підписатися та використовувати у процесі формування КА [79]

Таким чином, *Youtube* – це універсальний онлайн ресурс, який допомагає розвивати компетентність в аудіюванні.

Отже, МЗН є невід’ємною частиною навчання ІМ загалом та формування ІКК зокрема. Загальновідомо, що використання МЗН під час формування НСКА полегшує цей процес та робить його надзвичайно ефективним. Проте, викладач має пам’ятати, що використання МТ повинне відповідати ЗН АМ [32].

Таким чином, в подальшій роботі при розробці підсистеми вправ, будуть використані наступні онлайн МЗН: сайт британської служби *BBC Learning English*, сайт американського проекту *TED* та відеохостинг *Youtube*, які мають неперевершений методичний потенціал при формуванні НСКА майбутніх учителів АМ.

Висновки до Розділу 1

У Розділі 1 було проаналізовано динаміку розвитку досліджуваної теми та встановлено сучасний стан досліджень НСКА у майбутніх учителів АМ. Зокрема, аналіз методичних доробків показав, що дана проблема все ще претендує на вирішення.

Окрім того, були визначені цілі та зміст формування НСКА у майбутніх учителів АМ. Зміст навчання предметного аспекту НСКА включає стратегії в аудіюванні, а процесуальний – уміння користуватися цими стратегіями. Формування НСКА передбачає здатність до оволодіння студентами різними видами стратегій. Також було охарактеризовано структуру НСКА, яка включає в себе такі компоненти: декларативні та процедурні знання; фонетичні, лексичні та граматичні навички; а також низку вмінь: інтелектуальні, навчальні, компенсаційні, організаційні та мовленнєві вміння аудіювання.

Нами було охарактеризовано особливості сприйняття англомовного аудитивного повідомлення. Основою якого є такі психофізіологічні механізми: сприйняття (артикулювання, слухова, оперативна та довготривала пам'ять), ідентифікації (відповідності), антиципації (ймовірне прогнозування), розуміння (осмислення). Важливо, що в процесі реальної комунікації всі ці механізми працюють майже синхронно. Окрім того, основні труднощі сприймання аудитивного повідомлення були виокремлені. Ними виступають три групи труднощів: труднощі, пов'язані з умовами сприймання АП та його мовною структурою, а також індивідуально-психологічні труднощі. Таким чином, на успішність сприйняття аудитивного автентичного повідомлення впливають попередньо сформовані мовленнєві навички слухачів, а також розвинені вміння аналізувати та критично оцінювати інформацію, вміння концентрувати увагу на повідомленні, рівень розвитку слухової пам'яті користувачів ІМ, їх здатність до антиципації, а також умови, за яких пред'являється аудіоповідомлення. Визначені труднощі, що пов'язані із різними факторами сприйняття іншомовного мовлення на слух були співвіднесені із відповідними навчальними та комунікативними стратегіями аудіювання та враховуватимуться нами для розроблення вправ для навчання аудіювання.

У Розділі 1 нами також було вивчено історію досліджень стратегій в цілому та в аудіюванні зокрема. Також були описані та охарактеризовані основні стратегії, які ми вважаємо доцільними для використання у процесі формування

НСКА. Ці стратегії були співвіднесені з труднощами та було представлено таблицю їх взаємозв'язків.

В останньому підрозділі Розділу 1 була проведена характеристика переваг мультимедійних технологій для формування НСКА у майбутніх учителів АМ. Такими перевагами є: різноманітність у використанні на різних етапах навчання АМ; можливість застосування на будь-якому етапі роботи на ПЗ; легше сприйняття та більш глибоке розуміння інформації студентами; зацікавленість студентів в освоєнні нового матеріалу через використання різних аудіовізуальних засобів навчання (як-то графіки чи звуку); активізація навчально – пізнавальної діяльності студентів. Проаналізувавши низку різноманітних видів та типів МЗН, ми відібрали найдоцільніші онлайн-ресурси для формування НСКА: сайт британської служби *BBC Learning English*, сайт американського проекту *TED* та відеохостинг *Youtube*, які мають неперевершений методичний потенціал при формуванні НСКА майбутніх учителів АМ. Більше того, це – одні з найпоширеніших онлайн ресурсів для вивчення АМ.

Окрім того, було встановлено, що МЗН є невід'ємною частиною навчання ІМ загалом та формування ІКК зокрема; використання МЗН під час формування НСКА полегшує цей процес та робить його надзвичайно ефективним.

Основні положення висвітлені у публікаціях [31], [32].

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АУДІЮВАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Описавши теоретичні передумови формування НСКА, перейдемо до практичної розробки методики формування вказаної компетентності у майбутніх вчителів АМ. У даному Розділі ми проаналізуємо та визначимо критерії відбору аудіотекстів для навчання майбутніх учителів англомовного аудіювання. Також, одним із ключових завдань, є розробка підсистеми вправ для формування НСКА. На основі розробленої підсистеми нами було описано модель організації навчання стратегій англомовного аудіювання майбутніх вчителів.

2.1. Критерії відбору навчального матеріалу для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні

Успішність формування НСКА студентів зумовлюється вирішенням проблеми відбору аудіотекстів. Лише чітко окресливши критерії до відбору навчального матеріалу, можна стверджувати про ефективність розвитку навчально-стратегічних аудитивних умінь студентів. Важливість чітко зазначених принципів відбору аудіоматеріалу пояснюється науково доведеним фактом, що кінцеві результати сприймання аудитивного повідомлення залежать безпосередньо від доцільно підібраних аудіотекстів [63].

Досвід досліджень принципів та критеріїв відбору навчального матеріалу для вивчення різних аспектів АМ досить значний. В нашій роботі нашим завдання є визначити критерії до відбору матеріалу для формування НСКА, тому проаналізуємо головні надбання у сфері критеріїв до аудіотекстів.

Проблемою дослідження критеріїв до відбору текстів для формування англomовної КА займалися такі вчені як: О. Ю. Бочкарьова [11], І. П. Задорожна [24], Н. В. Кардашова [29], О. Є. Мартиненко [43], Л. В. Шевкопляс [70], О. А. Мацнева [44], Р. І. Вікович [13] тощо.

Як бачимо, у методичній науці існують різні підходи та класифікації до критеріїв відбору аудіотекстів. Для того, що окреслити критерії аудіоповідомлень (АП) для формування НСКА майбутніх учителів, спочатку розглянемо вже наявні підходи вчених.

Під *критеріями відбору*, услід за Н. Ф. Бориско, розуміємо кількісні та якісні ознаки текстового матеріалу, оцінюючи які, можна визначити їх придатність до використання чи невикористання в процесі навчання [10].

О. А. Мацнева визначає *критерії відбору АП* як головні ознаки змісту, мовно-звукового оформлення, логіко-композиційної структури, темпу мовлення та тривалості звучання аудіоматеріалів, за допомогою яких здійснюється оцінка текстового матеріалу з метою його використання як навчального матеріалу відповідно до цілей навчання [44].

І. П. Задорожна зазначає, що відбір навчального матеріалу базується як на загальноприйнятих, так і специфічних критеріях. Загалом відібраний матеріал має відображати цілі, етапи, програмі навчання АМ та має відповідати індивідуальним особливостям студентів. Загальноприйнятими вчена вважає такі критерії відбору аудіотекстів:

- автентичність,
- мотиваційний зміст,
- тематичність,
- доступність,
- інформативність,
- лінгвосоціокультурна направленість,
- варіативність (за гендерними, соціальними, віковими, вимовними (акцент, діалект) ознаками) [23].

О. Б. Тарнопольський у своїй статті з методики навчання іншомовної мовленнєвої діяльності виокремлює критерій врахування інтересів студентів, їх вікових особливостей та життєвий досвід одним з найголовнішим при відборі текстів для прослуховування. Вчений наголошує, що розуміння матеріалу не буде досягнуто, навіть якщо він дуже легкий, але не пов'язаний із досвідом учнів [60].

Відповідно до О. В. Юдіної, при відборі автентичних текстів для аудіювання варто враховувати їх актуальність, професійну значущість, доступність і посиленість, проблематичність, мотиваційну цінність та важливість для національної культури [73]. Дослідниця Т. Щокіна підкреслює, що посиленість є одним із головних критеріїв відбору матеріалу для навчання аудіювання, який підкріплюється принципами насиченості та інформативності [71].

О. Ю. Бочкарьова, досліджуючи проблему формування професійно спрямованого аудіювання, виокремила такі критерії до відбору АП, як:

- автентичність,
- комунікативність,
- належність до усної форми спілкування фахівців,
- науковість,
- доступність у мовному змісті та тривалість звучання,
- наявність опор [11].

А. О. Мацнєва, вивчаючи аудіювання мовлення з національними та регіональними типами вимови, поділила принципи відбору на дві групи – основні та допоміжні. Основні, в свою чергу, складаються з критеріїв новизни та інформаційної цінності, репрезентативності, автентичності, доступності та тематичності. Допоміжні критерії формуються на основі відповідності професійним потребам студентів та виховної цінності АП [44, с. 189].

Беручи до уваги охарактеризовані в методичному доробку вимоги до АП, враховуючи вимоги чинної навчальної Програми та предмет нашого дослідження, а також поділяючи погляди Л .В. Шевкопляс, ми, слідом за вченою,

виокремлюємо вісім критеріїв відбору навчального матеріалу для формування НСКА у майбутніх учителів. Такими принципами є:

- 1) доступність;
- 2) новизна та мотиваційна цінність;
- 3) автентичність;
- 4) відповідність індивідуальним особливостям студентів;
- 5) тематичність;
- 6) виховна цінність;
- 7) жанрова та типологічна різноманітність;
- 8) тривалість звучання АП [70, с. 87 – 95].

Охарактеризуємо кожен з цих критеріїв для подальшого їх застосування при формуванні НСКА студентів.

Принцип доступності полягає у відповідності мовного навантаження АП та відеоповідомлення рівню мовної підготовки студентів. Л. В. Шевкопляс відмічає, що саме від цього критерію, який є найголовнішим при відборі, напряму залежить успішність формування КА. Як вже було вище зазначено, згідно з чинною навчальною Програмою для студентів 3-го курсу, в кінці вони повинні оволодіти навичками аудіювання на рівні С1 [55]. Окрім того, у ЗЄР зазначено, що студент, з сформованими адитивними навичками рівня С1, може безперешкодно розуміти широкий спектр ускладнених аудіоповідомлень [21].

Дослідження вчених показують, що кількість лексичного та граматичного матеріалу, якщо цей матеріал не є основним та студенти можуть зрозуміти його з контексту, не повинна бути більшим 3% всіх слів АП [20]. Окрім того, дослідниця А. Я. Крапчатова підтверджує, що зрозумілий та доступний мовний матеріал АП збільшує можливості студентів до швидкого та ефективного розпізнавання мовної структури АП, що є наслідком розуміння аудіотексту [37]. Звичайно, наявність незнайомих ЛО та граматичного матеріалу ускладнюють процес сприйняття та розуміння АП, проте не варто подавати тексти до прослуховування із знятими мовними труднощами, позаяк мовна здогадка студентів не буде розвинута [33, с.

15]. Оскільки студенти 3 курсу мають розуміти складне мовлення, включаючи монологи та, в основному, діалоги, для формування НСКА в майбутніх учителів будемо користуватися монологічні та діалогічні АП.

Критерій відповідності включає також інформативні ознаки, де інтонація – найбільша інформативна ознака [15]. Загалом інтонація складається з тембру, висоти тону, гучності, наголосу, ритму, темпу, паузи тощо. Всі ці просодичні характеристики є індивідуальними для кожного типу тексту та мовця, який його промовляє.

Л. В. Шевкопляс зазначає, що середній темп мовлення у реальному житті становить 240-250 слів за хвилину [70, с. 115]. Таким чином, вважатимемо, що на третьому курсі темп мовлення АП має відповідати середньому темпу мовлення реального життя невеликим відхиленням в бік збільшення чи зменшення.

За критерієм відповідності з також має враховуватися зміст аудитивного повідомлення, позаяк в ньому має міститися як нова, так і вже знайома інформація для студентів [70, с. 72]

Наступний критерій – *критерій новизни та мотиваційної цінності*. Згідно з поглядами Л. В. Шевкопляс, даний критерій підтверджується практичною цінністю, яка розкривається як можливість використання студентами прослуханого матеріалу в реальних сферах життя. Як зазначає вчена, новизна інформації провокує до пізнавальної діяльності та викликає інтерес до змісту АП. Крім того, наявність елементи новизни привертає увагу студентів та вони утримують її протягом потрібного періоду часу для виконання завдання [70, 112 – 113]. Зацікавленість темою аудіо- та відеотексту допомагає студентам подолати тривожність та невпевненість, які можуть виникнути при прослуховуванні нового чи складного матеріалу. Доведено, що студентами краще сприймається текст, який має логічний зміст та структуру, аніж той, який є спрощеним, за умови наявності в ньому елементу новизни [20]. Проте, як зауважила К. О. Колесникова, не потрібно інформаційно перенасичувати тексти, оскільки вони є підґрунтям для подальшого усного висловлювання студентів [33].

Третій критерій відбору навчального матеріалу для формування НСКА – *автентичність*. Цей критерій є не менш важливим з вже згаданих, адже однією з головних цілей розвитку ІКК (яка включає НСКА) є знайомство та занурення студентів в іншомовне середовище та культуру. Як відмітила І. І. Халєєва, під принципом автентичності АП розуміється продукування тексту безпосередньо носіями мови в реальних умовах [64]. Говорячи про автентичність текстів, варто відокремлювати поняття власне автентичності та оригінальності. Ф. Мішан заявляє, що текст є оригінальним, коли він взятий з реальної ситуації мовлення носіїв мови, автентичним є текст тоді, коли до нього подаються вправи для перевірки його розуміння та надається можливість використання АМ в реальних умовах спілкування [83]. Отже, автентичним вважається АП, яке має створене комунікативне завдання до свого змісту.

Є. В. Носонович виокремлює дві групи автентичних текстів – власне автентичні та методично автентичні. Власне автентичні – це тексти, які створюються носіями мови для носіїв мови в реальних комунікаціях [52]. О. А. Мацнева називає методично автентичними ті тексти, які продукуються носіями мови для початкових цілей, або ті автентичні тексти, які були видозмінені без порушення їх автентичності [44, с. 190].

Поділяючи думку Л.В. Шевкопляс, виокремлюємо головні параметри, за якими визначається автентичність текстів:

- культурологічна автентичність (ознайомлення з культурою країни мова якої вивчається);
- інформаційна автентичність (елемент новизни);
- реактивну автентичність (здатність АП викликати мовленнєву реакцію);
- автентичність оформлення (наявність фонових звуків, як-то шум транспорту чи інших розмов на фоні АП);
- автентичність завдань (завдання, які стимулюють до взаємодії з АП) [70, с. 118].

Вважаємо, що на 3 курсі навчання варто використовувати як власне, так і методично автентичні аудіо- та відеотексти, представлені на онлайн МЗН, які охарактеризовувалися нами.

Наступний критерій – *відповідність індивідуальним особливостям студентів*, який впливає на загальне сприйняття АП, позаяк успішність навчання аудіювання залежить від значимості текстів для студентів: відповідності тексту віковим особливостям та розумовому розвитку та життєвому досвіду студентів [72, с. 47]. Таким чином, враховуючи даний принцип, підвищується мотивація студентів до освоєння навчального матеріалу.

Характеризуючи наступний критерій – *критерій тематичності*, треба зазначити, що навчальні тексти мають співвідноситися з темами, визначеними чинною Програмою для студентів 3-го курсу (див. підрозділ 1.1). В нашому дослідженні всі аудіо- та відеотексти є пов'язаними з темою, зазначеною в Програмі, «English in the world».

Критерій виховної цінності полягає в тому, що АП мають формувати ціннісні орієнтації (фіксовані моральні принципи особистості) [33].

Відбираючи навчальні тексти, *критерій жанрової та типологічної різноманітності* також має бути врахованим. Мається на увазі використання текстів різних стилів та типів. Ці стилі та типи окреслені в чинній Програмі, тому в нашій роботі користуватимемося такими видами АП: інтерв'ю, новини, оголошення, усні неформальні розмови, оповідання та довготривалі і деталізовані повідомлення описового характеру [56].

Останній, але не менш важливий критерій – *критерій тривалості АП*. Згідно з Програмою з АМ для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання) (2001) рекомендована тривалість АП для студентів 3 курсу рекомендована становить в межах від 1 до 15 хвилин [55]. Щодо відеоповідомлень, то їх тривалість може збільшуватися, адже вони надають можливість звертати увагу на паралінгвістичні фактори, що здається не таким нудним, як прослуховування довготривалого аудіо. Таким чином, враховуючи

рекомендації Програми з АМ та положення О. А. Мацневої, вважаємо, раціональною тривалістю АП є в межах 4-10 хв, а тривалість відео – 4-15 хв [44, с. 120]. У своїй статті О. Р. Ніщик зазначає, що правильно підібрана тривалість аудіо- та відеотекстів мають позитивний результат на виконання студентам завдань, мотивують та породжують інтерес у студентів до теми, яка подається в АП [51].

Виходячи з того, що застосування ІКТ сприяє мотивації до навчання та підвищенню ефективності пізнавальної активності студентів та беручи до уваги те, що у нашій роботі ми досліджуємо формування НСКА саме за допомогою МЗН, вважаємо доцільним додати *критерій доступності та надійності джерела в Інтернет мережі*. Маємо на увазі, що навчальний аудіоматеріал має перебувати у вільному доступі в мережі Інтернет. Окрім того, він має обиратися та використовуватись без порушення авторських прав [63].

Таким чином, ми проаналізували та відібрали основні критерії відбору навчальних аудіотекстів для формування НСКА у майбутніх учителів АМ, а саме: критерії доступності, новизни та мотиваційної цінності, автентичності, відповідності індивідуальним особливостям студентів, тематичності, виховної цінності, жанрової та типологічної різноманітності, тривалість звучання АП та критерій доступності й надійності у мережі Інтернет. Вважаємо, що ці критерії відповідають ЗН аудіювання на досліджуваному етапі. Джерелами відбору АП та відео для формування НСКА майбутніх учителів стали МЗН, охарактеризовані нами: сайт британської служби *BBC Learning English* та сайт американського проекту *TED*, а також відеохостинг *Youtube*.

За визначеними критеріями було відібрано 6 аудіо-/відеоповідомлень, які слугуватимуть основою для практичної розробки підсистеми вправ для формування НСКА майбутніх вчителів АМ (Додаток А).

2.2. Підсистема вправ для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні студентів 3-го курсу

Обґрунтувавши основні критерії відбору АП для ефективного навчання аудіювання майбутніх учителів, вважаємо за потрібне охарактеризувати етапи формування КА та розробити підсистему вправ, яка спрямована на розвиток аудитивних умінь і, як результат – вирішення проблеми формування НСКА студентів 3-го курсу.

Створивши таку підсистему вправ, ми допоможемо студентам максимально точно розуміти АП, адекватно сприймати соціокультурні та індивідуальні особливості мовлення, правильно трактувати зміст почутого тексту використовуючи різноманітні стратегії для того, щоб майстерно оволодіти НСКА.

Вчені визначають, що провідним підходом до вивчення ІМ є комунікативний підхід. Він пояснюється тим, що всі види мовленнєвої діяльності оволодіння ІМ мають бути взаємопов'язаними [2, с. 105]. Враховуючи думку та поділяючи думку О. В. Трофимової, ми розглядаємо *підсистему вправ для формування НСКА* майбутніх учителів АМ як підсистему певних видів та типів вправ, які відповідатимуть послідовності набуття знань, формування навичок та вмінь та здібностей, а також оволодіння стратегіями під час сприймання англomовного мовлення на слух [62].

Теоретичне обґрунтування створення такої підсистеми вправ потребує визначення етапів навчання аудіювання як одного з видів мовленнєвої діяльності студентів. Для того, аби окреслити ці етапи, спочатку проаналізуємо деякі дослідження методистів, які займались розробкою вправ для формування КА. Загалом, проблемою розробки систем та підсистем вправ у призмi теми нашого дослідження займались такі вчені як: О. Ю. Бочкарьова [11], О. Б. Бігич [6], О. В. Трофимова [62], Р. І. Вікович [13] тощо.

Зокрема, О. Ю. Бочкарьова, досліджуючи професійно спрямоване аудіювання, представила три етапи навчання аудіювання: *вступний, підготовчий*

та власне аудіювання. Метою вступного етапу вчена назвала ознайомлення з цілями навчання аудіювання та його особливостями. Ціль підготовчого – зняття мовних труднощів, та труднощів індивідуального характеру, а мета третього етапу – розвиток та вдосконалення аудитивних вмінь [11].

О. В. Трофимова, вивчаючи проблеми навчання аудіювання, зазначили два етапи формування КА. Цими етапами є: *підготовчий та основний*. На підготовчому етапі вчена вважає доцільним подолати труднощі аудіювання та створити умови для адекватного сприймання АП. Основний етап, згідно з дослідницею, спрямований на розвиток вмінь аудіювання, аналізу та інтерпретації АП [61].

Згідно з положеннями Н. Л. Федотової, існує чотири етапи навчання аудіювання, а саме: *орієнтовно-мотивуючий, тренувальний, перше прослуховування і контроль, друге прослуховування і контроль*. Орієнтовно-мотивуючий має на меті вмотивувати студентів до спілкування через створення ситуації та прогнозування змісту тексту. Під час тренувального етапу, як зазначає вчена, відбувається опрацювання мовного матеріалу. Етап першого та другого прослуховування і контролю розвиває вміння аудіювання з розумінням основної інформації та вміння детального аудіювання відповідно. Окрім того, відбувається розвиток вмінь компресії, інтерпретації та критичної оцінки прослуханого АП [63].

У нашому дослідженні ми будемо дотримуватись традиційної точки зору вітчизняних методистів щодо етапів роботи з аудіоматеріалами. Формування КА реалізується поетапно та загальновідомо, що основними етапами роботи з аудіотекстами є дотекстовий, текстовий та післятекстовий етапи [45, с. 291]. Услід за І. П. Білянською, виділяємо три етапи формування КА: *підготовчий (дотекстовий), основний (текстовий) та завершальний (післятекстовий) етапи* [9]. Оскільки предметом нашого дослідження є методика формування НСКА майбутніх учителів, доцільно виділити стратегічний компонент навчання аудіювання в кожному з етапів.

В рамках нашого дослідження було проведено анкетування студентів 3 курсу факультету германської філології в кількості 105 чоловік для того аби проаналізувати їх власну оцінку володіння КА в цілому та стратегій зокрема (див. Додаток Б). Респондентам було представлено 10 питань пов'язаних з аудіюванням та стратегіями. В результаті анкетного опитування, було виявлено, що більша кількість студентів (65%) не приділяють час для аудіювання щоденно та відчують певні труднощі під час аудіювання в аудиторний час (70%), а тому 85% студентів розуміють лише 50% прослуханої інформації. Важливим показником для нашого дослідження стало те, що 85% студентів не знайомі з поняттям «стратегії» та 95% відповіли, що викладачі не знайомлять їх з можливими стратегіями під час навчання аудіювання. Стратегії, якими користуються студенти та які стали найбільш популярними серед студентів, – це занотовування головної інформації змісту АП та ігнорування незнайомих слів. Таким чином, проведене нами анкетування зумовлює необхідність виділення стратегічного компоненту протягом усіх етапів навчання аудіювання майбутніх учителів та укладання відповідної підсистеми вправ.

Конкретно розглянемо та охарактеризуємо всі зазначені етапи, враховуючи роль стратегій на кожному з них. І. П. Білянська зазначає, що на *підготовчому етапі* основною метою є підготовка студентів до слухання АП, тобто розвиток психологічних механізмів аудіювання (слуху, антиципації, пам'яті) [9]. Також, потрібно активізувати фонові знання та вдосконалювати навчики аудіювання (лексичні, граматичні, фонетичні). Оскільки ми досліджуємо роль стратегій під час формування КА, то саме на цьому етапі викладач має ознайомити студентів зі стратегіями аудіювання (наприклад, стратегії подолання труднощів) та розвивати рефлексивно-мотиваційні вміння, без яких формування НСКА не може бути ефективним [70]. В межах цього етапу також подається мета аудіювання, відбувається зняття мовних труднощів та створюється мотивація до прослуховування АП.

Основний етап пов'язаний з розвитком умінь різних видів аудіювання. Відповідно до чинної Програми для студентів 3-го курсу, ми враховуватимемо вміння аудіювання з розумінням основної інформації. Л. В. Шевкопляс підкреслює, що на цьому етапі також відбувається розвиток умінь письмової фіксації, орієнтації та реалізації спланованих дій. Студенти вчаться використовувати стратегії, обумовлені під час підготовчого етапу [70].

Завдання *третього завершального етапу* – перевірка та контроль розуміння змісту АП з метою оцінки, аналізу та інтерпретації прослуханої інформації [43]. Таким чином, в основі створеної нами підсистеми вправ лежатимуть 3 етапи, що відповідають етапам опрацювання аудіотексту.

Основною одиницею підсистеми вправ виступає власне *вправа*, яка є спеціально організованим у навчальних умовах багаторазовим виконанням певної дії. Структура вправи є загальноприйнятою та складається з: завдання, зразка виконання, виконання завдання та контролю [58]. Загальновідомо, що для формування КА використовуються такі типи вправ, виділені за критеріями: 1) спрямованість на прийом/видачу інформації (рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні та продуктивні); 2) комунікативність (комунікативні, умовно-комунікативні, некомунікативні); 3) ступінь керування мовленнєвою діяльністю студентів (вправи з повним, частковим та мінімальним керуванням); 4) наявність опор (вправи без опор та з спеціально створеними опорами); 5) спосіб організації або режим і форма роботи (індивідуальні, парні, групові) [58].

Реалізацію цілей етапів формування НСКА відтворює спеціально створена підсистема вправ, до якої увійшли три групи вправ та відповідні підгрупи (див. Рис. 2.2):

Рис. 2.1 Підсистема вправ для формування НСКА
у студентів 3 курсу

1) *Група вправ для набуття знань стратегій в аудіюванні:*

- підгрупа вправ для набуття знань про різні жанри аудіо- чи відеотекстів;
- підгрупа вправ для ознайомлення з групами стратегій для подолання труднощів аудіювання;

2) *Група вправ для навчання стратегій і формування мовленнєвих навичок аудіювання:*

- підгрупа вправ для опанування стратегій слухових навичок аудіювання;
- підгрупа вправ для опанування стратегій лексичних навичок аудіювання;
- підгрупа вправ для опанування стратегій граматичних навичок аудіювання;

3) *Група вправ для навчання стратегій та формування мовленнєвих умінь аудіювання з основним розумінням АП:*

- підгрупа вправ для використання стратегій, що готують до аудіювання тексту;
- підгрупа вправ для використання стратегій під час розвитку вмінь аудіювання з основним розумінням тексту.

На підготовчому етапі аудіювання будуть застосовуватися вправи з груп 1 та 2, які слугують для ознайомлення зі стратегіями загалом та для розвитку мовленнєвих навичок аудіювання зокрема, на основному та завершальному – вправи з групи 3, які напрямлені на використання стратегій та розвиток мовленнєвих умінь аудіювання з основним розумінням АП. Етапи формування НСКА з урахуванням розподілу типів та видів вправ представлено в табл. 2.1.

Під час навчання аудіювання пропонуємо використовувати різного роду пам'ятки, адже вони створюють умови для того, щоб подолати труднощі аудіювання. Загалом, пам'ятка – це вербальна опора, яка слугує опорою для полегшення виконання завдання. Н. В. Кузовлев виділяє такі типи пам'яток:

1) пам'ятка-алгоритм (строго фіксована послідовність подій), пам'ятка-інструкція (певна послідовність дій, які можна змінювати), пам'ятка-порада (рекомендація можливих способів дій), пам'ятка-показ (представлення прикладу виконання дій), пам'ятка-стимул (стимулює до активності) [39].

Нами була розроблена пам'ятка-інструкція *My list of listening strategies*, яка виступатиме засобом ознайомлення з групами стратегій для подолання труднощів аудіювання, якою студенти керуватимуться на всіх етапах навчання аудіювання.

Табл. 2.1.

Формування НСКА з урахуванням розподілу типів та видів вправ

Етапи навчання	Групи/підгрупи	Типи вправ	Види вправ
Підготовчий етап	Для набуття знань про різні жанри аудіо-та/або відео текстів	Рецептивні, некомунікативні	З'єднання різних жанрів АП з їх характеристиками, прослуховування та визначення жанрів АП.
	Для ознайомлення з групами стратегій для подолання труднощів аудіювання	Рецептивні, некомунікативні	Відповіді на запитання, робота з пам'яткою <i>List of my listening strategies</i> , групування стратегій відповідно до етапів аудіювання.
	Для формування слухових навичок аудіювання	Рецептивні, некомунікативні, умовно-комунікативні	Співвіднесення ЛО з її формою, розпізнавання різних типів інтонації, визначення змістового центру фрази за інтонаційним оформленням, інтонаційне розрізнення різних типів речень (стверджувальні,

Продовження табл. 2.1.

			заперечні, запитальні).
	Для формування лексичних навичок аудіювання	Рецептивно - репродуктивні, некомунікативні	Заміна, підстановка, підбір синонімів до ЛО, з'єднання ЛО з їх значенням. Ігнорування слів, про значення яких важко чи неможливо здогадатися.
	Для формування граматичних навичок аудіювання	Рецептивно-репродуктивні, некомунікативні умовно-комунікативні	Визначення засобів зв'язку між компонентам АП та їх значенням. Розпізнавання різних граматичних зразків мовлення і типів речень, розпізнавання граматичних форм і синтаксичних структур, розвиток довготривалої і оперативної пам'яті, внутрішнього проговорювання, сегментації мовленнєвого ланцюжка, мовленнєвої здогадки, ймовірного прогнозування.
Основний	Для використання метакогнітивних стратегій, що готують до аудіювання тексту	Рецептивні, некомунікативні	Визначення послідовності виконання дій з аудіювання, визначення цілей виконання та стратегій аудіювання

Продовження табл. 2.1.

	Для використання когнітивних, компенсаторних та метакогнітивних стратегій під час розвитку вмінь аудіювання з основним розумінням тексту	Рецептивно-продуктивні, комунікативні	Відповіді на запитання, виправлення неправильних тверджень, виокремлення згаданої в тексті інформації, підбір заголовку, мовна та контекстуальна здогадка про зміст АП тощо.
Завершальний	Для розвитку вмінь розуміння основного змісту АП	Рецептивно-продуктивні, комунікативні	Відповіді на запитання, виправлення неправильних тверджень, виокремлення згаданої в тексті інформації, підбір заголовку, мовна та контекстуальна здогадка про зміст АП тощо. Аналіз ефективності обраних стратегій.

Наведемо приклади вправ до кожної групи та підгрупи. Скрипти усіх текстів для навчання аудіювання майбутніх учителів подано у Додатку А.

1) Група вправ для набуття знань про стратегії в аудіюванні

1.1. Підгрупа вправ для набуття знань про різні жанри аудіо- та/або відео текстів

Приклад 1

Вправа: рецептивна, некомунікативна, з частковим керуванням, без опори, індивідуальна.

Мета: ознайомити студентів із визначеннями термінів «інтерв'ю», «оголошення», «новини», «лекції».

Інструкція: Read the given the types of an audio or video and match them to their meanings.

The type of audio (video)	Definition
<i>An announcement</i>	an oral presentation intended to present information or teach people about a particular subject, for example by a university or college teacher.
<i>News</i>	an interview is a formal meeting at which someone is asked questions in order to find out if they are suitable for a job or a course of study.
<i>A Lecture</i>	information or reports about recent events.
<i>An interview</i>	a notice appearing in a newspaper or public place and announcing something such as a birth, death, or marriage.

1.2. Підгрупа вправ для ознайомлення з групами стратегій для подолання труднощів аудіювання

Приклад 2

Вправа: рецептивна, некомунікативна, некерована, з опорою на пам'ятку, індивідуальна.

Мета: ознайомити студентів з різними стратегіями для подолання труднощів під час аудіювання та допомогти студентам розуміти власні стратегії.

Інструкція: Look through “The List of my Listening Strategies” and put a plus (+) near the strategies that you usually use when you listen to some types of audio/video. Read the other strategies and think where, when and how you can use them.

List of my Listening Strategies

- I think about the topic of the text I am going to listen to. I try to answer the question: "What could possibly be the content of the text?"
- If I have to do a task on the listening text, I check whether I have understood the task correctly
- I try to define the type of text I am going to listen to.
- I try to relax and make myself ready to pay attention to the listening text.
- I try to ignore those words that I don't understand.
- If there are words or issues that I don't understand, I try to make use of my general knowledge as well as the context to find out the meaning.
- While listening I try focus on key words and facts.
- I usually take notes to support my memory.
- I pay attention to intonation and stress of the speakers as it can help me to understand what I hear.
- I try to use body language to understand the meaning of the text.
- I try to remember speculations I made about the content.
- After listening I review my notes.
- I check whether I have completed the task fully and correctly.
- I usually try to understand the problems that I face while listening stage.

Приклад 3

Вправа: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, некерована, з опорою на пам'ятку, індивідуальна.

Мета: згрупувати стратегії відповідно до етапів роботи з текстом для аудіювання.

Інструкція: Now, let's group these strategies according to the listening stages: pre-listening, while-listening, post-listening. Fill in the table as in the example.

Pre-listening stage	While-listening stage	Post-listening stage
<i>I think about the topic of the text I am going to listen to. I try to answer the question: "What could possibly be the content of the text?"</i>		

--	--	--

Key:

1. Pre-listening stage: (If I have to do a task on the listening text, I check whether I have understood the task correctly; I try to define the type of text I am going to listen to; I try to relax and make myself ready to pay attention to the listening text).
2. While-listening: (I try to ignore those words that I don't understand; If there are words or issues that I don't understand, I try to make use of my general knowledge as well as the context to find out the meaning; While listening I try focus on key words and facts; I usually take notes to support my memory; I pay attention to intonation and stress of the speakers as it can help me to understand what I hear; I try to use body language to understand the meaning of the text).
3. Post-listening stage: (I try to remember speculations I made about the content; After listening I review your notes; I check whether I have completed the task fully and correctly; I usually try to understand the problems that I face while listening stage).

2) Група вправ для навчання стратегій та формування мовленнєвих навичок аудіювання

2.1. Підгрупа вправ для опанування стратегій слухових навичок аудіювання

Приклад 4

Вправа: рецептивна, умовно-комунікативна, некерована, без опори, індивідуальна.

Мета: навчити студентів використовувати компенсаторні стратегії на розуміння інтонації для розуміння змісту аудіо- та відео повідомлень.

Інструкція: Listen to the extract from the TED lecture and try to identify the main intonation features the speaker uses (tones, tempo, rhythm, pauses etc).

In the given table underline (or write down your own variant) those characteristics which describe the intonation used in the Video fragment.

Then, try to understand how these features can help you to better understand the gist of the text.

Tones: rising, falling, fall-rising, rise-falling

Stresses: usual, logical, emphatic

Tempo: slow, normal, fast

Pauses: short, long, "filled"

Emotional colouring: _____

(Write down your variant)

(Extract from Ted lecture "Where did English come from?")

2.2. Підгрупа вправ для опанування стратегій лексичних навичок аудіювання

Приклад 5

Вправа: рецептивно-репродуктивна, некомунікативна, з частковим керуванням, без опори, індивідуальна.

Мета: навчити студентів опанувати стратегії лексичних навичок аудіювання.

Інструкція: Before watching the video about the origin of the English language match the words to their meanings.

- 1) Undergo
- 2) Trace
- 3) Invader
- 4) Descend
- 5) Borrowings
- 6) Ancient language
 - a) process of speakers adopting words from a source language into their native language;
 - b) to discover the causes or origins of something by examining the way in which it has developed;
 - c) to go or come down;
 - d) to experience something that is unpleasant or something that involves a change;
 - e) any languages that existed prior to the 5th century;
 - f) an army or country that uses force to enter and take control of another country.

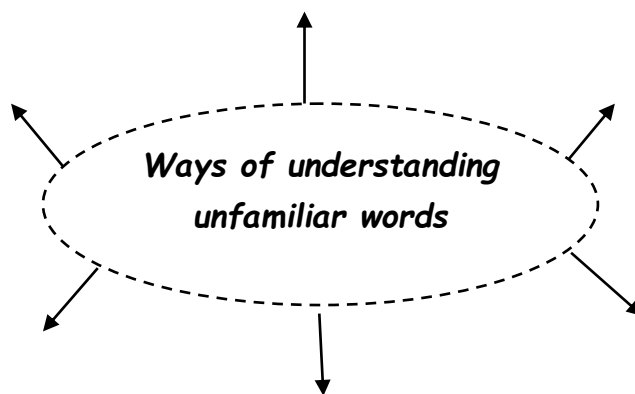
Key: 1 d, 2 b, 3 f, 4 c, 5 a, 6 e

Приклад 6

Вправа: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна.

Мета: навчити студентів опановувати стратегії запам'ятовування лексичних навичок аудіювання.

Інструкція: Usually while listening to audios/videos you can come across the unknown words to you. Now your task is to think about some strategies you can do to understand the main idea of the text even when there are unfamiliar words to you. Then, read carefully the note where you have different strategies to overcome this difficulty and compare with your ideas.

NOTE:

- Use the context to understand the meaning of the word
- Use your knowledge to analyze the word (affixes, stress, function in a sentence)

*Remember that using these simple tips will help you to understand
the meaning of a new word!*

2.3. Підгрупа вправ для опанування стратегій граматичних навичок аудіювання

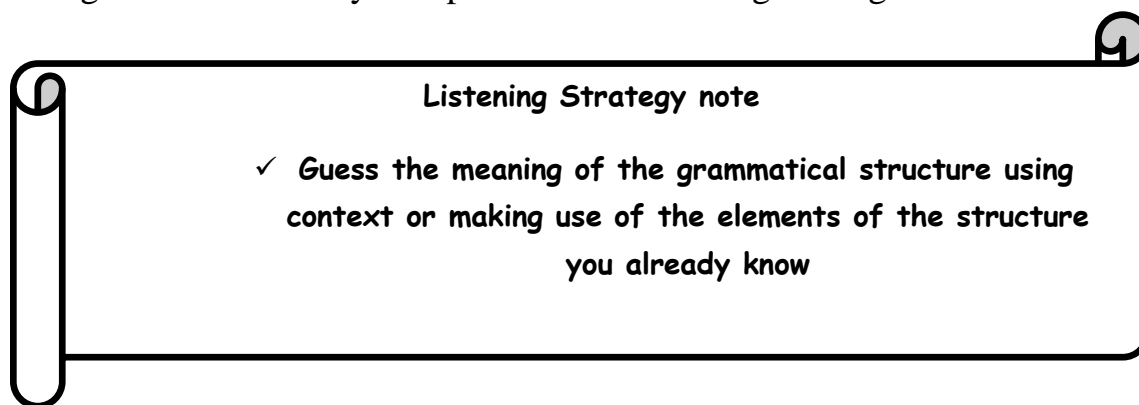
Приклад 7

Вправа: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна.

Мета: навчити студентів опановувати компенсаторні стратегії та стратегії запам'ятовування граматичних структур аудіювання.

Інструкція: Sometimes you might not understand the meaning of the sentence although most of the words are familiar to you. You are going to listen to an extract of the Video interview with David Crystal about the future of the English language.

Write down the examples of Mixed conditionals, try to catch it on the basis of your knowledge and then share your opinion on its meaning in usage.

(Extract from David Crystal interview “Will English be the Global Language?”)

3) Група вправ для навчання стратегій та формування мовленнєвих вмінь аудіювання

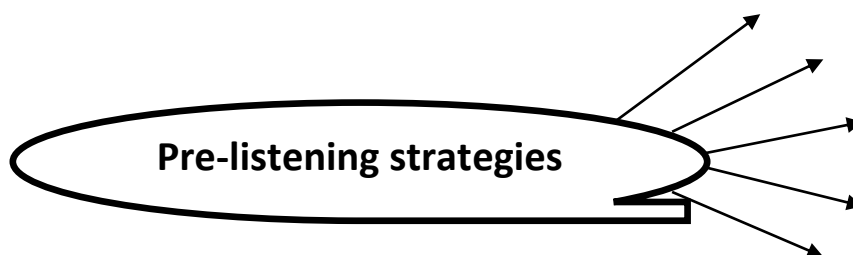
3.1. Підгрупа вправ для використання стратегій, що готують до аудіювання тексту

Приклад 8

Вправа: репродуктивна, умовно-комунікативна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна.

Мета: перевірка засвоєння поданих раніше стратегій дотекстовго етапу аудіювання.

Інструкція: Refresh your memory and try to remember what listening strategies we use in the pre-listening stage to understand the content of the audio or video better? Fill in the scheme.

Приклад 9

Вправа: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна.

Мета: визначення послідовності стратегій дотекстовго етапу аудіювання.

Інструкція: Put the given strategies for the pre-listening stage in correct order.

_____ A) Make sure you have read the tasks (questions/sentences) carefully and you clearly realize what you have to do.

__1__ B) Make sure you have read the instruction to the exercise carefully.

_____ C) Make sure you have looked through the title and have made some speculations of the possible content of the text you are going to listen to.

_____ D) Make sure you have understood the aim of the listening task: to catch details, some specific information, general information etc.

_____ E) When you at the task, make sure you are familiar with all the words and think of some synonyms because you might not hear exact words given in the task.

3.2. Підгрупа вправ для використання когнітивних, компенсаторних та метакогнітивних стратегій під час розвитку вмінь аудіювання з основним розумінням тексту

Приклад 10

Вправа: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, з частковим керуванням, з опорою, індивідуальна.

Мета: розвиток умінь розуміння загальної інформації в тексті з використанням метакогнітивних та компенсаторних стратегій .

Інструкція: You are going to listen to a TED lecture “Does grammar matter?”. Firstly, share your opinion with a partner on this topic. How do you understand it? What this lecture can be about?

After listening, you should choose the topics which were mentioned in the text.

So, take a minute and have a look at them.

1. Different languages have different patterns.
2. Some scholars have tried to identify patterns common to all languages, but found only some basic features.
3. English and Ukrainian have the same grammar patterns.
4. Speech is a separate phenomenon from writing with its own regularities and patterns.
5. The grammatical patter of the language is not important to Linguistics.
6. Speech uses mood and intonation for meaning, its structure is often more flexible, adapting to the needs of speakers and listeners.

(Extract from TED lecture “Does grammar matter?”)

Отже, нами була розроблена підсистема вправ для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні студентів 3-го курсу. Таким чином, на її основі, ми навели приклади до кожної із підгруп вправ. Вважаємо, що запропонована підсистема та групи і підгрупи вправ, являються доцільними при формування НСКА майбутніх вчителів АМ.

Беззаперечно, запропонована методика навчання стратегій аудіювання потребує певної організації роботи, що втілюється у моделі навчання, яку ми опишемо у наступному підрозділі.

2.3. Модель організації процесу формування англomовної аудитивної компетентності майбутніх учителів АМ із використанням мультимедійних технологій

Ефективне використання розробленої нами підсистеми вправ для формування НСКА можливе за умови чіткої моделі організації освітнього процесу.

Над дослідженням поняття «модель навчання» працювали досить багато вчених та науковців. Слідом за І. О. Гончар, модель навчання розглядається як послідовність навчальних дій, яка є науково обґрунтованою і логічно пов'язаною з кінцевим результатом діяльності [16]. Е. Г. Азімов пояснює модель навчання як індивідуальну інтерпретацію викладачем під час занять методу навчання відносно цілей та завдань, що слугує для передачі знань від викладача до студента [1, с.161]. У свою чергу Н. В. Кузьміна та О. Є. Смірнова стверджують, що модель – це певний шаблон, який містить характеристики спеціаліста певного профілю [59, с. 115].

Проаналізувавши різні тлумачення поняття «модель», ми, услід за В. В. Черниш, вважаємо, що модель – це складна система, узагальнений образ освітньо-педагогічного процесу, що наочно показує певні взаємопов'язані елементи й блоки та, де спеціально організована навчальна діяльність сприяє формуванню НСКА майбутніх учителів [68, с. 151].

Варто зазначити, що побудова системи навчання залежить від ряду чинників. В межах нашого дослідження, слідом за дослідженнями вчених (Р. І. Вікович [13], О. Ю. Бочкарьова [11], Ю. П. Гудими [17]), ми виділяємо такі компоненти розроблюваної моделі: об'єкт та суб'єкт навчання, засоби реалізації навчання, зміст навчання та реалізацію моделі у межах кредитно-модульної системи навчання. Розглянемо кожний із цих компонентів детально.

Об'єктом навчання є процес формування НСКА майбутніх учителів АМ. Однією з **практичних цілей** навчання студентів 3 курсу є формування НСКА як однієї з складових ІКК. **Суб'єктами** навчання виступають майбутні учителі – студенти 3 курсу, які навчаються за спеціальністю «мова та література» (англійська мова та друга ІМ, переклад включно). До **засобів навчання** ми відносимо МЗН, виокремлені нами в межах дослідження. Розроблену підсистему вправ для формування НСКА, яка забезпечуватиме реалізацію моделі ми відносимо до **змісту** навчання.

Далі перейдемо до того, як модель організації формування НСКА майбутніх учителів реалізується у межах кредитно-модульної системи (КМС). Спираючись на положення ЗЄР [21], ми розглядаємо КМС, впроваджену у навчальний процес у ЗВО, як поєднання модульних технологій і використання залікових одиниць (залікових кредитів). Модуль являється задокументованою завершеною частиною навчальної дисципліни, що реалізується відповідними формами навчального процесу; водночас, змістовий модуль – це система елементів навчальної дисципліни, яка вивчається за допомогою певних методів навчання, оцінюється та зараховується чи не зараховується викладачем; заліковим кредитом вважають одиницю виміру навчального навантаження, яке потрібне для засвоєння змістових модулів. У заліковому кредиті оцінюються всі види навчальної діяльності студента, що формують компетентності. У документі визначено, що обсяг аудиторної роботи не повинен становити більше ніж 50% залікового кредиту. Окрім того, співвідношення аудиторної та позааудиторної роботи студента становить приблизно 1:1, але позааудиторна робота не повинна становити менше 1/3 і більше 2/3 загального обсягу часу.

Спираючись на положення КМС, визначаємо, що, згідно з розподілу за Робочою програмою з англійської мови для студентів 3 курсу кафедри фонетики та практики англійської мови, на навчальну дисципліну «Практика усного та писемного мовлення АМ» загалом відведено 510 годин (І семестр – 270 годин, ІІ

семестр – 240 годин). На самостійну роботу виділено 306 годин (I семестр – 168 годин, II семестр – 138 годин).

Згідно з розподілом годин на третьому курсі, аудиторна робота студента становить 204 початкові години (I семестр – 102 години, II семестр – 102 години). Оскільки навчання має на меті оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, варто зробити підрахунки щодо визначення кількості годин, яке буде займати аудіювання формування НСКА. На розвиток аудитивних вмінь виділяється приблизно $\frac{1}{4}$ годин аудиторної та позааудиторної роботи. Поділивши аудиторну роботу на 4 види мовленнєвої діяльності ($102:4 = 25,5$ год.), на формування НСКА ми відводимо 26,5 годин (у першому семестрі – 12,75 та у другому – 13,5 відповідно).

Модель формування НСКА в умовах КМС протягом навчального року охоплює два змістовні модулі (52, 5 год = 2 кредити): по 26,25 год, з яких 12, 75 припадає на аудиторні практичні заняття, а 13,5 годин – на позааудиторну самостійну роботу студента. Модель навчання реалізовується на 9 практичних аудиторних заняттях під час проведення пробного навчання (з яких перше та останнє заняття відводиться на вхідне та вихідне тестування).

Розроблена нами модель формування НСКА характеризується послідовністю та взаємопов'язаністю її складників (ознайомлення та тренування стратегій). Окрім того, вона є системною та спрямованою цільово на набуття знань, формування навичок і розвиток умінь аудіювання за допомогою представлених стратегій). Усі елементи розробленої моделі взаємопов'язані між собою.

Згідно з розробленою моделлю у студентів розвиваються мовленнєві вміння аудіювання з основним розумінням інформації на основі використання стратегій. На навчання майбутніх учителів відведено 9 практичних занять, де приблизно по 20 хв відводимо на навчання аудіювання (де перше та останнє заняття займає вхідне та вихідне тестування). Навчання НСКА відбувається у межах однієї теми (English in the world) першого змістовного модуля (Англійська мова в світі

глобалізації), на який, згідно з програмою, виділяється 90 хв, з яких 34 – на аудиторну роботу та 56 – на самостійну [5].

В загальному, модель організації навчання аудіювання студентів реалізується протягом трьох етапів навчання у межах КМС навчання. Розподіл етапів та практичних занять представлено у табл. 2.3.

Протягом першого (підготовчого) етапу навчання аудіювання майбутні учителів АМ готуються до сприйняття і розуміння різних жанрів аудіотекстів, окреслених в Програмі. Студенти ознайомлюються з жанровими та мовними особливостями АП, а також стимулюють власну аудитивну активність шляхом паралельного прослуховування прикладів цих АП. Окрім того, студенти знайомляться з можливими стратегіями подолання труднощів аудіювання, опираючись на запропоновану пам'ятку-інструкцію *My list of listening strategies* та складаючи власний алгоритм дій. Також, на передтекстовому підготовчому етапі, студенти виконують вправи для ознайомлення та подальшої практики використання можливих стратегій ефективного формування слухових (компенсаторні стратегії), лексичних (стратегії запам'ятовування, компенсаторні та когнітивні), граматичних навичок аудіювання (стратегії запам'ятовування, компенсаторні та когнітивні).

Зазначимо, що після кожного етапу студентам пропонується самостійна робота вдома над опрацюванням чи використанням навчального матеріалу. В кінці початкового етапу студенти самостійно вдома виконують аудіювання опрацьованих жанрів АП, користуючись пам'яткою-інструкцією та складають свій власний алгоритм дій при виконанні завдань на аудіювання.

Під час другого (основного) етапу навчання аудіювання студенти виконують вправи на використання метакогнітивних стратегій, що готують до прослуховування АП. Тому, тут мають місце такі вправи як:

- визначення послідовності виконання дій з аудіювання,
- визначення цілей виконання та стратегій аудіювання.

На базі опрацьованих стратегій відбувається розвиток вмінь аудіювання з основним розумінням інформації, аналіз та інтерпретація частин різних видів аудіотекстів.

Основний етап навчання аудіювання майбутніх учителів АМ націлений на підвищення рівня мотивації студентів щодо самостійного прослуховування та використання стратегій. Самостійною роботою для цього етапу є домашнє тренування у використанні стратегій для розуміння основного змісту АП.

На третьому (завершальному) етапі студенти удосконалюють вміння аудіювання з основним розумінням інформації шляхом використання рефлексивних стратегій, аналізуючи ефективність засвоєного навчального матеріалу. Самостійна робота для цього етапу полягає в індивідуальному виборі та використанні стратегій під час аудіювання поза межами ПЗ. Таким чином, у студентів формується бажання до використання поданих та самостійно визначених стратегій та вони працюють над покращенням вміння використовувати ті стратегії для подолання труднощів аудіювання, які розвинуті у них на недостатньо високому рівні.

Таблиця 2.3.

Модель розподілу етапів та практичних занять

№ Практичного заняття (ПЗ)		Етап навчання	Зміст ПЗ
ПЗ 1			
ПЗ 2	Підготовчий		Набуття знань про різні жанри аудіо- та/або відео текстів та ознайомлення з групами стратегій для подолання труднощів аудіювання
ПЗ 3			Тренування у вживанні стратегій для подолання труднощів аудіювання

Продовження табл. 2.3

ПЗ 4		Виконання вправ для формування стратегій слухових, лексичних та граматичних навичок аудіювання
СР 1	Тренування у використанні пам'ятки-поради під час аудіювання АП різних жанрів	
ПЗ 5	Основний	Тренування у використанні стратегій, що готують до аудіювання тексту
ПЗ 6		Тренування у використанні когнітивних та метакогнітивних стратегій під час розвитку вмінь аудіювання з основним розумінням тексту
ПЗ 7		Тренування у використанні компенсаторних стратегій під час розвитку вмінь аудіювання з основним розумінням тексту
СР 2	Тренування у використанні стратегій для розуміння основного змісту АП	
ПЗ 8	Завершальний	Удосконалення використання груп стратегій піз час аудіювання та аналіз ефективності використаних стратегій
СР 3	Індивідуальний вибір та використання стратегій під час аудіювання поза межами ПЗ	
ПЗ 9	Вихідне тестування	

Отже, запропонована нами модель формування НСКА майбутніх учителів з використанням МЗН була розроблена у межах кредитно-модульної системи із урахуванням відповідних параметрів (об'єкт та суб'єкт навчання, засоби

реалізації навчання, зміст навчання). Модель розроблена для навчання студентів 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультетів германської філології, що навчаються за напрямом підготовки «Мова та література» (англійська мова та друга ІМ, переклад включно), для використання на практичних заняттях із АМ з метою досягнення студентами рівня С1 аудитивної компетентності. Суть моделі навчання полягає у стимулюванні та мотивації студентів до навчання аудіювання з використанням навчальних та комунікативних стратегій на базі МЗН. Характерною особливістю моделі навчання є системність та послідовність, а також паралельне ознайомлення та тренування початкового матеріалу. Розроблена модель слугуватиме для описання процедури проведення пробного навчання майбутніх учителів АМ.

Висновки до Розділу 2

У Розділі 2 нами було проаналізовано й укладено основні критерії відбору навчального матеріалу для формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні. На основі аналізу методичної літератури, ми виділили 9 критеріїв, які вважаємо доцільними при відборі навчального матеріалу. Цими критеріями є: доступність; новизна та мотиваційна цінність; автентичність; відповідність індивідуальним особливостям студентів; тематичність; виховна цінність; жанрова та типологічна різноманітність; тривалість звучання АП; критерій доступності та надійності джерела в Інтернет мережі. Вважаємо, що ці критерії відповідають ЗН аудіювання у студентів 3 курсу. Джерелами відбору АП та відео для формування НСКА майбутніх учителів стали МЗН, охарактеризовані нами: сайт британської служби *BBC Learning English* та сайт американського проекту *TED*, а також відеохостинг *Youtube*. Таким чином, за визначеними критеріями було відібрано 6 аудіо-/відеоповідомлень, які лягли в основу для практичної розробки підсистеми вправ для формування НСКА майбутніх вчителів АМ.

Обґрунтувавши основні критерії відбору АП для ефективного навчання аудіювання майбутніх учителів, нами було представлено та описано етапи формування КА та розроблено підсистему вправ, яка спрямована на розвиток аудитивних умінь та стратегій аудіювання. Створена підсистема вправ, ми допомагає студентам максимально точно розуміти АП, правильно розуміти зміст почутого тексту, використовуючи різноманітні стратегії для того, щоб майстерно оволодіти НСКА.

Таким чином, до вказаної підсистеми вправ увійшли три групи та відповідні до них підгрупи: 1) група вправ для набуття знань стратегій в аудіюванні (підгрупа вправ для набуття знань про різні жанри аудіо- чи відеотекстів; підгрупа вправ для ознайомлення з групами стратегій для подолання труднощів аудіювання); 2) група вправ для формування мовленнєвих навичок аудіювання (підгрупа вправ для опанування стратегій слухових навичок аудіювання; підгрупа вправ для опанування стратегій лексичних навичок аудіювання; підгрупа вправ для опанування стратегій граматичних навичок аудіювання); 3) група вправ для формування мовленнєвих умінь аудіювання з основним розумінням АП (підгрупа вправ для використання стратегій, що готують до аудіювання тексту; підгрупа вправ для використання стратегій під час розвитку вмінь аудіювання з основним розумінням тексту).

Описавши критерії відбору аудіо- та відео текстів та створивши відповідну підсистему вправ, нами були наведені приклади до кожної з підгруп вправ.

Вважаємо, що ефективне використання розробленої нами підсистеми вправ для формування НСКА можливе за умови чіткої моделі організації навчального процесу, яка була описана в третьому підрозділі даного розділу. Характерною особливістю моделі навчання є системність та послідовність, а також паралельне ознайомлення та тренування початкового матеріалу

РОЗДІЛ 3.

ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АУДІЮВАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У розділі описано підготовку та реалізацію проведення пробного навчання запропонованої методики формування НСКА майбутніх учителів з використання МЗН, здійснено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів пробного навчання, а також представлено методичні рекомендації для викладачів.

3.1. Організація та проведення пробного навчання

Метою цього підрозділу є опис підготовки та реалізації проведення моделі навчання майбутніх учителів НСКА.

Для перевірки ефективності розробленої моделі нами було проведене пробне навчання, яке здійснювалося на загальних вимогах до методичного експерименту. Згідно з П. Б. Гурвичем, методичний експеримент – це спільна діяльність суб'єктів експерименту та експериментатора, яка проводиться задля вирішення певної методичної проблеми [18, с. 35].

В межах нашого дослідження пробне навчання реалізувалося за такими характеристиками:

- 1) обмеженість часу,
- 2) висунення попередньо сформульованої гіпотези,

3) план і організація структури відповідно до гіпотези,

4) вимірювання вхідного і вихідного стану знань, які відносяться до проблеми дослідження знань, навичок і вмінь за критеріями, що відповідають специфіці проблеми й цілям експерименту [18, с. 39 – 40].

Загалом, реалізацію пробного навчання можна поділити на три головні етапи:

- етап організації;
- етап реалізації;
- етап констатації та інтерпретації результатів [42, с. 45].

Згідно з положеннями М. В. Ляховицького, на *етапі організації* пробного навчання було визначено його мету, розроблено гіпотези, підготовлено навчальні матеріали та відібрано учасників пробного навчання; на *етапі реалізації пробного навчання* – проведено вхідне тестування, власне пробне навчання та вихідне тестування; на *етапі констатації та інтерпретації результатів* відбулася обробка результатів експерименту, аналіз отриманих даних та формулювання висновків [42, с. 47 – 48].

Охарактеризоване нами теоретичне підґрунтя формування НСКА у майбутніх учителів АМ у розділах 1 та 2, розроблена підсистема вправ та описана модель навчання лягли в основу формулювання гіпотези пробного навчання. Отже, **гіпотезою** пробного навчання вважаємо, що його ефективність можлива лише за певних умов, а саме:

- здійснення теоретично обґрунтованого відбору навчального матеріалу;
- використання відібраних МЗН на відповідних етапах формування НСКА;
- навчання на основі розробленої підсистеми вправ;
- вибору оптимального варіанту організації навчання на початковому, основному і завершальному етапах навчання стратегій аудіювання.

Метою пробного навчання є перевірка ефективності розробленої нами моделі формування НСКА майбутніх учителів АМ. На основі визначеної мети, були поставлені такі **завдання**:

- 1) підготувати матеріали для перевірки рівня сформованості аудитивних вмінь майбутніх учителів та вмінь застосовувати стратегії під час аудіювання;
- 2) описати критерії оцінювання рівня сформованості вмінь у майбутніх учителів застосовувати різні стратегії під час аудіювання;
- 3) провести вхідний та вихідний зрізи знань, для того, аби отримати фактичні дані успішності розробленої методики;
- 4) провести пробне навчання відповідно до представленої нами моделі;
- 5) інтерпретувати результати пробного навчання.

Об'єктом пробного навчання виступили вміння студентів в аудіюванні з використанням різноманітних груп стратегій. **Тривалість** проведення пробного навчання тривала в рамках 09 вересня – 04 жовтня 2019 року.

Під час розробки вхідного тестування ми прагнули перевірити рівень сформованості вмінь аудіювання з основним розумінням інформації. Оскільки оцінювання рівня сформованості НСК у процесі аудіювання є суб'єктивним, адже прослідкувати за використанням таких стратегій як метакогнітивних, компенсаторних та афективних саме в аудіюванні практично неможливо, для визначення критеріїв оцінки рівня сформованості умінь студентів використовувати стратегії аудіювання ми звернулися до наукових досліджень з питання контролю рівня сформованості стратегічних вмінь аудіювання. Дослідженням цієї проблеми займалася низка вчених: І. Л. Бім [5], Н. С. Левчик [41], А. Е. Міхіна [47] та інші. Посилаючись на положення цих вчених та на той факт, що аудіювання є внутрішньо вираженим видом мовленнєвої діяльності, в якості критерія сформованості стратегій сприйняття усного мовлення ми визначаємо результат діяльності майбутніх учителів в аудіюванні, тобто рівень розуміння АП під час виконання завдань на вміння використовувати стратегії, представлені нами в розробленій підсистемі вправ. Ми зможемо проаналізувати рівень сформованості вмінь використання студентами різних груп стратегій, оцінюючи результати виконання студентами розроблених нами вправ.

Услід за Л. В. Шевкопляс вважаємо, що рівень сформованості КА визначається такими ж критеріями, як і сформованість компетентності у читанні, а саме: повнота, точність та глибина розуміння АП [70, с. 167]. Поділяючи думку Л. Ю. Куліш, під повнотою розглядаємо ступінь розуміння змісту АП, під точністю – розуміння мовних засобів передачі інформації, а під глибиною – вміння розуміти підтекст [40, с. 88].

Для того аби якісно та точно оцінити отримані нами результати вхідного та вихідного тестування, ми будемо користуватися формулою В. П. Безпалька:

$$K=Q/N,$$

де Q – кількість отриманих студентом балів, N – максимально можлива кількість балів [4].

Таким чином ми обчислимо коефіцієнт сформованих умінь аудіювання студентів 3 курсу: підрахуємо загальну кількість балів, отриману кожним студентом, яку потім порівняємо з максимально можливою кількістю балів (11 можливих балів при вхідному та вихідному тестуванні). При цьому вважатимемо, що якщо коефіцієнт дорівнює 0,7 або вище, рівень вмінь аудіювання студентів вважається задовільним [4].

З метою підготовки тестів для вхідного та вихідного тестування ми відібрали автентичні матеріали згідно з критеріями, які ми визначили для навчання НСКА (див. підрозділ 2.1.). Теми цих тестувань були пов'язані з темою в межах якої власне проводилося пробне навчання.

Окрім того, для забезпечення об'єктивності та коректності оцінювання результатів вхідного та вихідного тестування, ми зберегли структуру тесту та обсяг завдань. Приклади вхідного та вихідного тестування представлені у Додатках В та Г.

Описавши етап підготовки пробного навчання, перейдемо до розгляду процедури його проведення.

Реалізація перевірки пробного навчання проходила в одній академічній групі 3 курсу факультету германської філології напряму підготовки «Мова та

література (англійська та друга іноземна) (переклад включно)) Київського національного лінгвістичного університету в період з 09 вересня по 04 жовтня 2019 року. В пробному навчанні взяла участь одна група у кількості 13 чоловік, яке проводилося автором цього дослідження.

Пробне навчання проводилося у комплексі з підручником, який розрахований для студентів 3 курсу та паралельним виконанням вправ для оволодіння НСКА з використанням МЗН, представлених нами у Розділі 2. На проведення пробного навчання відводилось 9 практичних занять, які проходили у межах першої теми («Англійська мова в світі») першого змістовного модуля.

Отже, охарактеризувавши етапи проведення пробного навчання та проаналізувавши методичний доробок у сфері методичного експерименту, ми визначили мету проведення пробного навчання – перевірка ефективності розробленої нами моделі формування НСКА майбутніх учителів АМ. На основі мети ми сформулювали гіпотезу та визначили об'єктом пробного навчання вміння студентів в аудіюванні з використанням різноманітних груп стратегій та Описавши етап підготовки та процедури проведення, перейдемо до констатації та аналізу отриманих нами результатів.

3.2. Констатація та аналіз результатів пробного навчання

Проведене нами пробне навчання дало змогу цілеспрямовано спостерігати за процесом засвоєння навчального матеріалу та допомогло отримати результати оволодіння кожним студентом групи вміннями НСКА. Це відобразилося на якіснішому аналізі отриманих даних та їх інтерпретації.

Спираючись на положення П. Б. Гурвича щодо етапів проведення експерименту, екстраполюємо запропоновані вченим етапи на етапи пробного навчання у межах нашого дослідження. Таким чином, цими етапи є: вхідне

тестування, власне пробне навчання та вихідне тестування [18]. Розглянемо детальніше мету та отримані результати кожного з етапів.

Метою вхідного тестування було визначити рівень сформованості аудитивних навичок студентів; розвитку їх умінь в аудіюванні різних жанрів АП; знань майбутніх учителів АМ про стратегії, які можна використовувати під час аудіювання; розвитку вмінь студентів аудіювання з розуміння основної інформації. Загалом, тест складався з 11 питань, які були поділені на два блоки. Перші 7 запитань містили три варіанти відповіді, де студенти обирали одну правильну, згідно з почутим АП, інші чотири запитання мали формат “True/False”, де студентам було запропоновано вказати вірність або ж невірність твердження, прослухавши другу частину АП.

Завдання для вхідного тестування були обрані з автентичних матеріалів, структура тестів запозичена з Кембріджських іспитів IELTS. Тема підбиралась так, щоб вона була пов'язана з темою, в межах якого відбувалось пробне навчання, а саме: «Англійська мова в світі». Максимальна кількість балів, яку могли отримати студенти – 11. Для підрахунку як результатів вхідного, так і вихідного тестування, ми користувалися формулою В. П. Безпалька:

$$K=Q/N,$$

де Q – кількість отриманих студентом балів, N – максимально можлива кількість балів.

Середні коефіцієнти навченості кожного студенти з групи за результати вхідного тестування подано в табл. 3.1. Таким чином, з таблиці 3.1 видно, що середні коефіцієнти навченості студентів умінь в аудіюванні не досягають задовільного рівня навченості за В. П. Безпальком (0,7), а середній коефіцієнт навченості становить 0,45.

Отже, можемо зробити висновок про доцільність проведення пробного навчання для того, щоб покращити результати студентів володіння НСКА.

Таблиця 3.1

Результати вхідного тестування

ПІБ студента	Кількість набраних балів/максимальна к-сть	«Коефіцієнт навченості» (За В. П. Безпальком)
Ба-ч К. О.	6/11	0,5
Ка-ба Н. В.	5/11	0,4
Кі-ч А. Ю.	4/11	0,3
Ла-к К. С.	5/11	0,4
Ме-к Л. О.	5/11	0,4
Ме-к А. П.	7/11	0,6
По-ва А. В.	7/11	0,6
По-ко Д. В.	6/11	0,5
Про-ко Я. С.	4/11	0,3
Сви-ла В. Р.	7/11	0,6
Шви-ва Р. О.	3/11	0,2
Ше-к О. С.	8/11	0,7
Ши-ш В. В.	5/11	0,4
		Середнє значення: 0,45

Як зазначалося раніше, пробне навчання проводилося в межах 9 занять першої теми першого змістовного модуля. Формування НСКА відбувалося на базі теми «Англійська мова в світі», що відповідає чинній Робочій програмі для студентів 3 курсу Київського національного університету [56].

Процес навчання був організований згідно з етапами роботи у межах розробленої нами моделі, яка включає створену нами підсистему вправ на основі використання МЗН та відібраних АП.

Останнім кроком пробного навчання було вихідне тестування, метою якою було визначення підсумкового рівня сформованості НСКА після проведення пробного навчання. Виконання тестових завдань вихідного тестування потребувало знань студентів про стратегії та вмінь використовувати ці стратегії під час прослуховування АП. Як було зазначено раніше, оскільки за використанням більшості стратегій викладачу неможливо прослідкувати, бо

використання стратегій відбувається мисленнєво, адже аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності [86], процес оцінювання знань і вмінь використовувати стратегії був суб'єктивним, тобто оцінювався лише за отриманими показниками успішності виконання завдань. Однак, перед виконанням завдань вихідного тестування ми наголосили на тому, що студенти повинні індивідуально розпізнавати, які стратегії обрати та використати під час прослухання.

Отримані нами результати при вихідному тестуванні студентів показали, що в більшості студентів є позитивний результат. Проте, не всі студенти змогли здобути той коефіцієнт навченості, на який ми орієнтувались, тобто 0,7. Дані вихідного тестування представлені в табл. 3.2:

Таблиця 3.2

Результати вихідного тестування

ПІБ студента	Кількість набраних балів/максимальна к-сть	«Коефіцієнт навченості» (За В. П. Безпальком)
Ба-ч К. О.	6/11	0,5
Ка-ба Н. В.	6/11	0,5
Кі-ч А. Ю.	6/11	0,5
Ла-к К. С.	7/11	0,6
Ме-к Л. О.	5/11	0,4
Ме-к А. П.	8/11	0,7
По-ва А. В.	8/11	0,7
По-ко Д. В.	7/11	0,6
Про-ко Я. С.	6/11	0,5
Сви-ла В. Р.	8/11	0,7
Шви-ва Р. О.	5/11	0,4
Ше-к О. С.	8/11	0,7
Ши-ш В. В.	6/11	0,5
		Середнє значення: 0,56

Аналізуючи дані табл. 3.1 та 3.2, можемо зробити висновок, що розроблена нами підсистема вправ та модель навчання НСКА майбутніх учителів АМ має

позитивний ефект, адже маємо приріст коефіцієнту навченості з 0,45 до 0,56. Порівняння результатів вхідного та вихідного тестування представлено в порівняльній таблиці 3.3:

Таблиця 3.3

Порівняння результатів вхідного та вихідного тестування

	Вхідне тестування	Вихідне тестування
Середній показник коефіцієнта навченості	0,45	0,56

Отже, ми провели констатацію та інтерпретацію отриманих результатів у ході пробного навчання. Таким чином, на основі аналізу отриманих даних, можемо стверджувати, що представлена нами методика навчання майбутніх учителів стратегій в аудіюванні з використанням МНЗ є ефективною та призводить до покращення успішності сформованості НСКА.

Доведення ефективності розробленої нами методики формування НСКА дозволяє перейти до формулювання методичних рекомендацій щодо навчання майбутніх учителів НСКА.

3.3. Методичні рекомендації щодо формування навчально-стратегічної компетентності в аудіюванні у майбутніх учителів з використанням мультимедійних технологій

Проаналізувавши сучасний стан досліджень з проблеми формування НСКА та створивши відповідну підсистему вправ, ми провели пробне навчання за запропонованою методикою формування НСКА у майбутніх учителів АМ. На основі аналізу отриманих результатів в межах нашого дослідження було сформульовано методичні рекомендації щодо організації навчального процесу з формування НСКА. Варто зазначити, що розроблена методика призначена для

навчання стратегій в аудіюванні студентів 3 курсу (майбутніх вчителів) для оволодіння рівнем С1 ІКК в загальному та НСКА конкретно.

Для ефективної організації процесу формування НСКА потрібно, перш за все, дотримуватися чітких етапів формування вказаної компетентності:

- підготовчого,
- основного,
- завершального.

Саме завдяки правильному розподілу навантаження та вправ по етапах можна досягти бажаного результату.

На підготовчому етапі студенти знайомляться з можливими стратегіями в аудіюванні різних АП та з стратегіями для подолання труднощів під час аудіювання. Цей етап відіграє найважливішу роль, адже саме на цьому етапі студенти набувають знання про стратегії подолання різних труднощів аудіювання, особливості кожної стратегії та способи їх успішного використання під час прослуховування АП. На цьому етапі вважаємо доцільним використовувати створену нами пам'ятку *List of my listening strategies*, де студенти спочатку ознайомлюються з можливими стратегіями під час аудіювання, потім розподіляють їх відповідно до етапів аудіювання (передтекстовий, текстовий та післятекстовий), після чого вчать їх використовувати. Отже, на цьому етапі студенти ознайомлюються з стратегіями, усвідомлюють та аналізують їх для подальшого використання.

На основному етапі відбувається розвиток вмінь аудіювання з основним розумінням тексту, де студенти застосовують засвоєні стратегії. Тут мають місце виконання вправ, які мають на меті застосування засвоєних стратегій зокрема та розвиток умінь аудіювання в загальному.

На завершальному етапі студенти удосконалюють отримані знання та вміння, а також оцінюють власні вміння застосування цих стратегій. Викладач мотивує студентів до покращення вмінь використовувати ті стратегії аудіювання, які розвинуті у них на недостатньо високому рівні.

Відбір навчальних аудіо- та відео текстів потрібно проводити з урахуванням мети, змісту та принципів навчання. В межах нашого дослідження ми виокремили можливі Інтернет-ресурси для процедури відбору АП, такими джерелами є:

- відеохостинг Youtube,
- сайт британського проекту BBC Learning English
- сторінка американського проекту TED.

Окрім того, вважаємо доцільним користуватися такими критеріями про відборі текстів для аудіювання:

- 1) доступність;
- 2) новизна та мотиваційна цінність;
- 3) автентичність;
- 4) відповідність індивідуальним особливостям студентів;
- 5) тематичність;
- 6) виховна цінність;
- 7) жанрова та типологічна різноманітність;
- 8) тривалість звучання АП;
- 9) доступність та надійність джерела в Інтернет мережі.

Процес відбору варто проводити в такій послідовності дій: 1) вибір Інтернет джерел та 2) аналіз АП щодо їх відповідності вищеназваним критеріям і їх безпосередній відбір. За такими легкими двома етапами викладачі можуть з легкістю підібрати потрібні МЗН з мережі Інтернет.

Таким чином, раціональною тривалістю АП є в межах 4 – 10 хв, а тривалість відео – 4 – 15 хв. Вони повинні мати інформативну та пізнавальну цінність, бути доступними в мовному змісті, представлені автентичними матеріалами, прив'язані до відповідної теми та повинні бути доступними в мережі Інтернет.

Відібрані та підготовлені АП можна застосовувати у підсистемі вправ, розробленої нами в цьому дослідженні. Таким чином, до вказаної підсистеми вправ входять три групи вправ та відповідні підгрупи:

1) група вправ для набуття знань стратегій в аудіюванні (підгрупа вправ для набуття знань про різні жанри аудіо- чи відеотекстів; підгрупа вправ для ознайомлення з групами стратегій для подолання труднощів аудіювання;

2) група вправ для формування мовленнєвих навичок аудіювання (підгрупа вправ для опанування стратегій слухових навичок аудіювання; підгрупа вправ для опанування стратегій лексичних навичок аудіювання; підгрупа вправ для опанування стратегій граматичних навичок аудіювання;

3) група вправ для формування мовленнєвих умінь аудіювання з основним розумінням АП (підгрупа вправ для використання стратегій, що готують до аудіювання тексту; підгрупа вправ для використання стратегій під час розвитку умінь аудіювання з основним розумінням тексту).

Зважаючи на те, що підсистема вправ для формування НСКА майбутніх учителів АМ є універсальною, розроблену методику можна застосовувати для опрацювання та прослуховування текстів різної тематики. Підсистемою вправ для формування НСКА є послідовність трьох груп вправ протягом трьох етапів навчання (див. підрозділ 2.2).

Охарактеризовані нами вимоги до вправ (спрямованість на прийом/видачу інформації; комунікативність; ступінь керування мовленнєвою діяльністю студентів; спосіб організації або режим і форма роботи; наявність опор) були використані для розробки вправ, які входять до підсистеми. Отже, вправи у підсистемі є:

- некомунікативними, умовно-комунікативними та комунікативними;
- рецептивними, рецептивно-репродуктивними або ж продуктивними;
- індивідуальними;
- частково керованими.

Будь-яка вправа підсистеми передбачає досягнення певної стратегічної мети, націленої на оволодіння стратегій під час аудіювання.

Отже, у межах трьох етапів навчання аудіювання майбутні учителі працюють за розробленою підсистемою вправ від початкового етапу

ознайомлення з особливостями АП різних жанрів та стратегій подолання труднощів до завершального етапу вільного, некерованого використання стратегій, які значно полегшуватимуть сприймання інформації на слух.

Основою методики формування НСКА є практичні дії студентів, які розвивають вміння аудіювання з основним розуміння інформації та вміння використовувати стратегії для покращення розуміння аудитивного матеріалу. Описана методика формування НСКА у майбутніх учителів АМ сприяє розвитку їх вмінь повноцінно сприймати і розуміти аудіо- та відеотексти за допомогою свідомо відібраних стратегій.

Таким чином, на основі проведеного теоретичного дослідження та пробного навчання запропонованої нами методики формування НСКА у студентів 3 курсу, можна стверджувати, що за умови дотримання методичних рекомендацій, формування вказаної компетентності буде успішним.

Висновки до розділу 3

Охарактеризувавши етапи організації та проведення пробного навчання, а також проаналізувавши науковий доробок у сфері методичного експерименту, в Розділі 3 нами було описано підготовку та реалізацію проведення пробного навчання, де нами було сформульовано гіпотезу пробного навчання, в межах якої було запропоновано методику формування НСКА у майбутніх вчителів АМ.

Таким чином, гіпотезою нашого дослідження виступило було те, що ефективність вказаної методики можлива лише за певних умов, а саме:

- здійснення теоретично обґрунтованого відбору навчального матеріалу;
- використання відібраних МЗН на відповідних етапах формування НСКА;
- навчання на основі розробленої підсистеми вправ;
- оптимального вибору організації навчання на початковому, основному і завершальному етапах навчання стратегій аудіювання.

Услід за гіпотезою, ми визначили мету пробного навчання як перевірку ефективності розробленої нами моделі формування НСКА майбутніх учителів АМ.

Процес проведення пробного навчання проходив в одній академічній групі (13 чоловік) 3 курсу факультету германської філології напряму підготовки «Мова та література (англійська та друга іноземна) (переклад включно)) Київського національного лінгвістичного університету в період з 09 вересня по 04 жовтня 2019 року.

Реалізоване нами пробне навчання дало змогу цілеспрямовано спостерігати за процесом засвоєння навчального матеріалу та дало змогу отримати результати оволодіння кожним студентом групи уміннями НСКА. Це стало основою для якісного аналізу отриманих даних та їх інтерпретації. Для математичної обробки результатів ми використовували розрахунки за формулою В. П. Безпалька, де середній задовільний рівень навченості мав дорівнювати 0,7. Хоч і не всі студенти групи досягли цього показника в результаті проведеної перевірки розробленої нами методики, проте ми можемо спостерігати його середній приріст з 0,45 до 0,56. Це свідчить про те, що запропонована методика формування має позитивний ефект.

Отже, спираючись на отримані дані, можемо стверджувати, що представлена нами методика навчання майбутніх учителів стратегій в аудіюванні з використанням МНЗ є ефективною та призводить до покращення успішності сформованості НСКА. Описана методика формування НСКА у студентів 3 курсу сприяє розвитку їх вмінь сприймати і розуміти аудіо- та відеотексти за допомогою відібраних стратегій

Описавши процедуру підготовки, проведення та аналізу результатів, ми сформулювали та представили методичні рекомендації щодо застосування представленої методики формування НСКА майбутніх учителів АМ.

ВИСНОВКИ

У результаті нашого наукового дослідження, яке зумовлюється актуальністю формування НСКА у майбутніх вчителів АМ, одержано теоретичні та практичні результати пробного навчання. Зокрема, було обґрунтовано теоретичні положення формування НСКА, розроблено методику формування вказаної компетентності та перевірено її ефективність за допомогою реалізації пробного навчання. Окрім того, після отримання та обробки результатів, було сформульовано методичні рекомендації щодо процесу формування НСКА та виведено наступні висновки.

1. Досліджено та охарактеризовано історію розвитку проблеми НСК загалом та НСКА зокрема. Окрім того, встановлено сучасний стан досліджень вказаної компетентності. На основі досліджених методичних джерел встановлено, що НСКА складається з: декларативних та процедурних знань; фонетичних, лексичних та граматичних навичок; а також низки вмінь: інтелектуальних, навчальних, компенсаційних, організаційних та мовленнєвих вмінь аудіювання.

2. Конкретизовано та уточнено мету і зміст навчання аудіювання майбутніх учителів АМ шляхом аналізу наукових джерел та вимог чинної навчальної програми. Таким чином, до предметного аспекту ЗМ належать стратегії в аудіюванні, а до процесуального – уміння користуватися цими стратегіями. Згідно з чинною Робочою програмою з «Практики усного та писемного мовлення для студентів 3-го курсу», в кінці другого семестру студенти повинні мати удосконалені мовленнєві навички й уміння аудіювання на рівні С1.

3. Встановлено основні особливості сприймання англомовного аудитивного повідомлення, якими виступають: умови сприймання аудіоповідомлення (темп та обсяг АП, а також кількість разів його пред'явлень); індивідуально – психологічні особливості слухача (кмітливність, вміння слухати й швидко реагувати, вміння швидко схоплювати тему повідомлення, співвідносити її з загальним контекстом, вміння антиципації) та безпосередньо мовні

характеристики аудіотексту, які зумовлюються фонетичними, лексичними та граматичними труднощами АП.

4. На основі проведеної характеристики МТ для формування НСКА у майбутніх учителів англійської мови, ми дійшли висновку, що найдоцільнішими онлайн-ресурсами для формування НСКА будуть: сайт британської служби *BBC Learning English*, сайт американського проекту *TED* та відеохостинг *Youtube*, які мають неперевершений методичний потенціал при формуванні НСКА майбутніх учителів АМ.

5. На основі результатів, досягнутих у Розділі 1, запропоновано та розроблено методику формування НСКА майбутніх учителів АМ з використанням МЗН. В першу чергу, було відібрано головні критерії відбору АП для формування НСКА: критерій доступності, новизни та мотиваційної цінності, автентичності, відповідності індивідуальним особливостям студентів, тематичності, виховної цінності, жанрової та типологічної різноманітності, тривалості звучання АП та критерій доступності й надійності у мережі Інтернет. За вказаними критеріями було відібрано 6 аудіо- то відеоповідомлень, які стали основою для практичної розробки підсистеми вправ для формування НСКА майбутніх вчителів АМ.

6. Розроблено підсистему вправ для формування НСКА у майбутніх учителів АМ з використанням МЗН, описано цілі та завдання початкового, основного і завершального етапів навчання аудіювання із врахуванням стратегічного компоненту до кожного з них. Представлено три групи та відповідні підгрупи вправ та наведено приклади вправ для набуття знань про різні жанри аудіотекстів, для ознайомлення зі стратегіями для подолання труднощів аудіювання текстів різних жанрів, для формування фонетичних, лексичних, граматичних навичок аудіювання АП, для розвитку умінь аудіювання з основним розумінням інформації та для розвитку вмій використовувати стратегії подолання труднощів аудіювання.

7. Було проведено пробне навчання для перевірки ефективності

запропонованої методики формування НСКА, яке характеризувалося обмеженістю часу, висуненням попередньо сформульованої гіпотези, планом і організацією структури відповідно до гіпотези, вимірюванням вхідного і вихідного стану знань, які відносяться до проблеми дослідження.

Реалізація пробного навчання проводилася в три етапи: організації, реалізації і констатації та інтерпретації результатів.

На етапі організації пробного навчання було визначено його мету, розроблено гіпотези, підготовлено навчальні матеріали та відібрано учасників пробного навчання;

На етапі реалізації пробного навчання – проведено вхідне тестування, власне пробне навчання та вихідне тестування. Даний етап допоміг отримати результати для того, щоб оцінити ефективність розробленої методики.

На етапі констатації та інтерпретації результатів відбулася обробка результатів експерименту, аналіз отриманих даних та формулювання висновків. Головною метою нашого методичного експерименту була перевірка ефективності розробленої нами моделі формування НСКА майбутніх учителів АМ з використанням МЗН.

Аналізуючи отримані результати, можемо зробити висновок, що розроблена нами підсистема вправ та модель навчання НСКА майбутніх учителів АМ має позитивний ефект, адже ми прослідкували приріст коефіцієнту навченості з 0,45 до 0,56.

Результати пробного навчання знайшли своє відображення у методичних рекомендаціях щодо організації роботи з формування НСКА. Основним підсумком роботи є визначення теоретичних засад та практична розробка підсистеми вправ для формування НСКА майбутніх учителів АМ з використанням МЗН.

Проведене дослідження не претендує на остаточне завершення та вирішення проблеми формування НСКА майбутніх учителів АМ. Отримані

результати свідчать про доцільність подальшого теоретичного та практичного дослідження цієї проблеми.

РЕЗЮМЕ

Коваль Н. М. Методика формування у майбутніх учителів англійської мови початково-стратегічної компетентності в аудіюванні з використанням мультимедійних технологій

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та 4 додатків. Наукова новизна роботи полягає у тому, що в дослідженні вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й перевірено методику формування НСКА у майбутніх учителів АМ; вдосконалено критерії відбору навчального матеріалу для формування у майбутніх учителів НСКА з використання МЗН, а також, уточнено особливості формування НСКА з використанням МЗН.

У першому розділі «Теоретичні основи формування початково-стратегічної компетентності в аудіюванні у майбутніх учителів англійської мови» охарактеризовано історію досліджень та описано сучасний стан дослідження проблеми формування НСК; визначено особливості сприйняття англомовного аудитивного повідомлення; встановлено роль і місце стратегій під час формування аудитивної компетентності та охарактеризовано МТ для формування НСКА у майбутніх учителів АМ.

У другому розділі «Методика формування початково-стратегічної компетентності в аудіюванні майбутніх учителів англійської мови» обґрунтовано критерії відбору аудіо- та відеоповідомлень для формування вказаної компетентності, використовуючи МЗН; запропоновано підсистему вправ та модель організації процесу формування НСКА майбутніх учителів АМ.

У третьому розділі «Перевірка ефективності розробленої методики формування початково-стратегічної компетентності в аудіюванні майбутніх учителів з використанням мультимедійних технологій» описано підготовку до проведення пробного навчання та хід його реалізації, організацію пробного

навчання; проаналізовано отримані результати та подано методичні рекомендації щодо формування в майбутніх учителів НСКА із використанням МЗН.

Головним результатом дослідження є визначення теоретичних засад та практична розробка підсистеми вправ для формування НСКА майбутніх учителів АМ з використанням МЗН.

Ключові слова: навчально-стратегічна компетентність, англомова аудитивна компетентність, мультимедійні технології, майбутні учителі, стратегії аудіювання.

SUMMARY

Koval N. M. Methodology of Forming the English Language Teacher Trainees of Learning Strategic Competence in Listening Comprehension

The thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, list of references and 4 appendices. The scientific novelty of research consists in the first theoretical grounding and experimental examination of methodology of forming strategic competence in listening comprehension of the English language teacher trainees. Audio and videotexts' selection criteria and procedure of their choosing for teaching future teachers strategic listening comprehension in English with the help of multimedia technology is improved. Moreover, the specific features of forming strategic competence in listening comprehension are specified.

In the first chapter *Theoretical prerequisites of forming the English language teacher trainees of learning strategic competence in listening comprehension* the history of investigations and the recent research into issues of strategic competence in listening comprehension has been characterized; the peculiarities of perception the English audio and videotext have been explored; the role and place of strategies in listening comprehension has been established; the multimedia technology for teaching strategic competence in listening comprehension has been analyzed.

In the second chapter *Methodology of Forming the English Language Teacher Trainees of Learning Strategic Competence in Listening Comprehension* audio and videotexts' selection criteria and procedure of their selection for teaching strategies in English listening comprehension with the help of multimedia technologies to teacher trainees is described. The subsystem of exercises and the model of establishment of process of forming strategic competence in listening comprehension is given.

In the third part *Verification of effectiveness of elaborated methodology of forming the English language teacher trainees of learning strategic competence in listening comprehension* the procedure of preparing and conducting the experimental teaching is described. The results of this experimental teaching have been analyzed.

The effectiveness of the developed methodology was proved. Based on the results, the methodological recommendations for teaching learning strategic competence in listening comprehension to the English language trainees have been elaborated.

The key results of this thesis consist in establishment of the theoretical grounding and practical elaboration of subsystem of exercises for teaching strategic competence in listening comprehension with the usage of the multimedia technologies.

Key words: learning strategic competence, English listening comprehension competence, multimedia technologies, teacher trainees, listening comprehension strategies.